

Vanhemmuustyylit, vanhemmuuteen liittyvä stressi ja niiden
väliset yhteydet pikkulapsiperheiden äideillä ja isillä

Saila Kivijärvi
Pro gradu -tutkielma
Psykologian laitos
Jyväskylän yliopisto
Marraskuu 2007

Tiivistelmä

Vanhemmuustyyli, vanhemmuuteen liittyvä stressi ja niiden väliset yhteydet pikkulapsiperheiden äideillä ja isillä

Tekijä: Saira Kivijärvi

Ohjaaja: PsT, dosentti Anna Rönkä

Pro gradu -tutkielma

Jyväskylän yliopisto

Psykologian laitos

Marraskuu 2007

36 sivua

Tutkimuksessa tarkasteltiin vanhemmuustyyliä ja vanhemmuuteen liittyvää stressiä pikkulapsiperheiden äideillä ja isillä. Vanhemmuustyyleistä tutkittiin auktoritatiivisuutta, autoritaarisuutta ja sallivuutta Baumrindin (1966, 1967, 1989) typologian mukaisesti. Vanhemmuuteen liittyvää stressiä puolestaan tarkasteltiin arjen stressaavien hetkien (Crnic & Greenberg, 1990) sekä roolirajoitteiden ja lastenkasvatuksen haasteellisuuden (Gerris ym., 1998) kannalta. Tavoitteena oli tutkia äitien ja isien välisiä eroja sekä vanhemmuustyylien ja vanhemmuuden stressin välisiä yhteyksiä. Lisäksi tutkimuksen tarkoituksena oli aineistolähtöisesti selvittää, millaisia vanhemmuustyyliä suomalaisilla pikkulapsiperheiden vanhemmilla tänä päivänä on, sekä nousevatko aineistosta esiin Baumrindin kuvailemat vanhemmuustyyli.

Tutkimus oli osa Jyväskylän perhetutkimuskeskuksen Paletti-projektia, jossa tutkittiin pikkulapsiperheiden arkea. Tutkimusaineisto kerättiin vanhemmille suunnatulla kyselylomakkeella. Tutkimuksessa käytettiin 132 pariskunnan pariaineistoa. Pariskuntien lisäksi tutkimukseen osallistui 47 äitiä, jotka otettiin mukaan tarkasteluihin tutkittaessa äitejä ja isiä erikseen. Tutkimusotos oli valikoitunut perhemuodon sekä vanhempien koulutustason suhteen, mikä tulee ottaa huomioon tutkimustuloksia yleistettäessä.

Vanhemmuus pikkulapsiperheissä näyttöä myönteisessä valossa: vanhemmat olivat hyvin auktoritatiivisia ja heillä oli melko vähän kokemuksia vanhemmuuteen liittyvästä stressistä. Äidit osoittautuivat isää auktoritatiivisemmiksi, mutta kokivat lastenkasvatuksen hieman stressaavampana kuin isät. Saman perheen äitien ja isien vanhemmuustyyli olivat yhteydessä toisiinsa. Myös stressikokemukset kasautuivat perheittäin siten, että perheen äidin ollessa stressaantunut myös isällä oli stressiä ja päinvastoin. Autoritaarisuus ja sallivuus kykeytyivät sekä äideillä että isillä kokemuksiin vanhemmuuteen liittyvästä stressistä: mitä enemmän vanhempi koki stressiä, sitä auktoritaarisempi ja sallivampi hän oli ja päinvastoin. Auktoritatiivisuus ei sen sijaan juurikaan ollut yhteydessä stressikokemuksiin.

Muuttujakeskeisen tutkimusotteen ohella vanhemmuustyyliä tarkasteltiin myös henkilökeskeisesti. Klusterianalyysin avulla äidit ja isät ryhmiteltiin vanhemmuustyyliomuuttujien pohjalta erilaisiin ryhmiin, jonka jälkeen ryhmiä verrattiin auktoritatiivisuuden, autoritaarisuuden ja sallivuuden suhteen. Kaikissa ryhmissä vanhemmat olivat pääosin auktoritatiivisia. Vaikka joissakin ryhmissä korostuivat myös auktoritaariset ja sallivat käytännöt, mikään ryhmistä ei profiloitunut selkeästi auktoritaariseksi tai sallivaksi. Ryhmät erosivat toisistaan eniten auktoritatiivisuuden suhteen, ja erityisesti perustelevan ohjaustavan käyttö erotteli ryhmiä hyvin. Vanhemmuuteen liittyvän stressin suhteen ryhmät erosivat toisistaan siten, että sellaisilla ryhmillä, joilla korostuivat auktoritaariset ja sallivat käytännöt, oli eniten stressikokemuksia.

Avainsanat: vanhemmuustyyli, vanhemmuuteen liittyvä stressi, arjen stressaavat hetket, roolirajoitteet, lastenkasvatuksen haasteellisuus, pikkulapsiperheet, pariaineisto

Sisältö

1	Johdanto	1
1.1	<i>Vanhemmuustyylit ja niiden merkitys lapsen kehitykselle</i>	1
1.2	<i>Vanhemmuutta määrittäviä tekijöitä</i>	4
1.3	<i>Vanhemmuuteen liittyvä stressi vanhemmuuteen vaikuttavana tekijänä</i>	5
1.3.1	<i>Käsitteitä ja lähestymistapoja</i>	6
1.3.2	<i>Vanhemmuuteen liittyvän stressin taustatekijöitä</i>	7
1.3.3	<i>Stressin yhteys vanhemmuuteen ja lapsen kehitykseen</i>	8
1.4	<i>Tutkimuskysymykset</i>	9
2	Tutkimuksen toteuttaminen	10
2.1	<i>Tutkittavat</i>	10
2.2	<i>Menetelmät ja muuttujat</i>	13
2.3	<i>Aineiston analysointi</i>	15
3	Tulokset	16
3.1	<i>Vanhemmuustyylit ja kokemukset vanhemmuuteen liittyvästä stressistä</i>	16
3.2	<i>Vanhemmuustyilien ja stressimuuttujien keskinäiset yhteydet</i>	17
3.3	<i>Tutkittavien ryhmittely vanhemmuustyilien perusteella: Hierarkkinen klusterianalyysi</i>	18
3.3.1	<i>Äitien ryhmittely</i>	19
3.3.2	<i>Isien ryhmittely</i>	21
3.4	<i>Vanhemmuustyyleitään erilaisten vanhempien väliset erot stressimuuttujien suhteen</i>	22
4	Pohdinta	27
4.1	<i>Äidit ja isät vanhempina</i>	27
4.2	<i>Vanhemmuuteen liittyvä stressi yhteydessä autoritaariseen ja sallivaan vanhemmuuteen</i>	28
4.3	<i>Pikkulapsiperheiden vanhemmat pääosin auktoritatiivisia</i>	30
4.4	<i>Tutkimuksen rajoitukset, ansiot ja jatkotutkimustarpeet</i>	31
	Lähteet	33

1 Johdanto

Vanhemmuutta on tutkittu paljon, ja psykologian piirissä erilaisia tyylejä ja tapoja kasvattaa lasta on eritelty aina 1930-luvulta lähtien (Holden & Miller, 1999). Yksi keskeinen viitekehys vanhemmuuden tutkimisessa on Diana Baumrindin (1966, 1967, 1989) teoria vanhemmuustyyleistä. Vanhemmuustyyleiltään erilaiset vanhemmat eroavat toisistaan siinä, kuinka heidän kasvatuksessaan yhdistyvät toisaalta vaativuus ja kontrolloivuus sekä toisaalta lämpimyys ja hoivaavuus (Baumrind, 1989; Maccoby & Martin, 1983).

Eroja vanhemmuudessa on pyritty selittämään erilaisilla vanhemmuutta määrittävillä tekijöillä (Belsky, 1984). Yksi vanhemmuuden laatuun yhdistetty tekijä on vanhemmuuteen liittyvä stressi, joka viittaa kuormittuneisuuden kokemuksiin lastenkasvatuksen (Gerris ym., 1998) sekä arjen (Crnic & Greenberg, 1990) asettamien haasteiden edessä. Tutkimuksissa vanhemmuuden stressin on havaittu heijastuvan kielteisesti vanhempi-lapsisuhteeseen (Anthony ym., 2005; Crnic, Gaze, & Hoffman, 2005; Deater-Deckard & Scarr, 1996) sekä lapsen kehitykseen ja käyttäytymiseen (Coplan, Bowker & Cooper, 2003; Creasey & Reese, 1996; Crnic ym., 2005).

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli tarkastella vanhemmuustyylejä ja vanhemmuuteen liittyvää stressiä pikkulapsiperheiden vanhemmilla. Vaikka vanhemmuustyylejä on tutkittu paljon, suomalaista tutkimustietoa alle kouluikäisten lasten vanhempien kasvatustyyleistä on tiettävästi olemassa melko vähän. Vanhemmuustyylejä ei myöskään aiemmin ole juurikaan tarkasteltu vanhemmuuteen liittyvän stressin yhteydessä. Vanhemmuustyylejä ja vanhemmuuden stressiä lähestyttiin tässä tutkimuksessa sekä äitien että isien näkökulmasta. Tavoitteena oli selvittää äitien ja isien välisiä eroja sekä saman perheen vanhempien välisiä yhteyksiä vanhemmuustyylien ja vanhemmuuden stressin suhteen. Tutkimuksessa tarkasteltiin myös, ovatko vanhemmuustyyli ja vanhempien stressikokemukset yhteydessä toisiinsa. Näiden muuttujakeskeisten lähestymistapojen ohella vanhemmuustyylejä tutkittiin henkilökeskeisellä tutkimusotteella ja kysyttiin, millaisia vanhemmuustyylejä pikkulapsiperheiden vanhemmilla on sekä nousevatko aineistosta esiin Baumrindin (1966, 1967, 1989) kuvailemat vanhemmuustyyli.

1.1 Vanhemmuustyyli ja niiden merkitys lapsen kehitykselle

Vanhemmuustyyli on keskeinen käsite vanhemmuuden tutkimuksessa. Darling ja Steinberg (1993) määrittelevät vanhemmuus- tai kasvatustyylin (parenting style) joukoksi vanhemman lapsen kohdistuvia asenteita, jotka välittyvät lapselle vanhemman käytöksen kautta ja jotka luovat kontekstin tilannekohtaisemmille kasvatuskäytännöille. Kasvatuskäytännön (parenting

practice) he puolestaan määrittelevät vanhemman valitsemaksi keinoksi saavuttaa kasvatuksellinen päämääränsä. Sekä vanhemmuustyyliin että valittuihin kasvatuskäytäntöihin vaikuttavat vanhemman arvot ja kasvatuspäämäärät. Darlingin ja Steinbergin (1993) mukaan vanhemmuustyyli välittyy lapselle osittain kasvatuskäytäntöjen kautta, mutta se näkyy myös vanhemman eleissä ja ilmeissä. Vanhemmuustyyli luo siis eräänlaisen emotionaalisen ilmapiirin vanhemman ja lapsen väliselle vuorovaikutukselle. Vanhemmuustyylin on todettu olevan suhteellisen pysyvä vanhemman ominaisuus (Aunola, 2005; Darling & Steinberg, 1993) ja sen on havaittu näkyvän vanhemman ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa yli ajan ja tilanteiden (Holden & Miller, 1999, Metsäpelto, Pulkkinen & Poikkeus, 2001).

Diana Baumrindin (1966, 1967, 1989) teoria vanhemmuustyyleistä on vakiinnuttanut paikkansa tutkimuskirjallisuudessa. Tärkeä käsite Baumrindin teoriassa on vanhemman käyttämä kontrolli. Vanhemmuustyyleitään erilaiset vanhemmat käyttävät eri tavalla kontrollia suhteessa lapseen, mikä heijastuu myös vanhemman muuhun toimintaan, kuten hoivaavuuteen ja lapsen kanssa keskustelemiseen (Darling & Steinberg, 1993).

Baumrind (1966) on kuvannut kolme vanhemmuustyyliä: auktoritatiivisen, autoritaarisen ja sallivan. *Salliva* vanhempi välttää kontrolloimasta lastaan ja antaa lapsen pitkälti itse säännellä omaa käyttäytymistään. Hän yrittää olla rankaisematta lasta tämän käyttäytyessä huonosti eikä välttämättä edes vaadi lapselta sopivaa käytöstä. *Salliva* vanhempi saattaa myös olla epävarma sen suhteen, miten lapsen huonoon käytökseen tulisi puuttua (Baumrind, 1967). *Autoritaarisella* vanhemmalla puolestaan on Baumrindin (1966) mukaan vahva tarve kontrolloida lasta. Hän on valmis käyttämään voimakkaitakin rankaisukeinoja, jos lapsen käytös ei vastaa hänen odotuksiaan. Hän ei juurikaan arvosta lapsen tahtoa, kun se on ristiriidassa hänen oman tahtonsa kanssa. Hän ei myöskään keskustele lapsen kanssa tämän käytöksestä, vaan ajattelee, että lapsen tulisi totella hänen sanaansa kyseenalaistamatta sitä. *Auktoritatiivinen* vanhempi sen sijaan rohkaisee lasta keskustelemaan kanssaan ja perustelee lapselle menettelytapansa. Baumrindin (1966) mukaan auktoritatiivinen vanhempi arvostaa sekä lapsen omaa tahtoa että tottelevaisuutta. Niinpä hän vaatii lapselta ikätasoisista käytöstä ja sovittujen sääntöjen noudattamista huomioiden kuitenkin samalla lapsen yksilölliset erityispiirteet.

Typologisen jaottelun ohella vanhemmuustyyliä voidaan kuvata myös dimensionaalisesti kahden vanhemmuutta jäsentävän ulottuvuuden avulla. Maccoby ja Martin (1983) ovat nimenneet nämä ulottuvuudet kontrolloivuudeksi ja lämpimyydeksi, Baumrind (1989) puolestaan vaatavuudeksi ja vastaanottavuudeksi. Vastaanottavuudella (responsiveness) Baumrind viittaa vanhemman ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen, jota luonnehtivat lämpimyys, läheisyys,

lapsen kanssa keskusteleminen ja hänen erityispiirteidensä huomioiminen. Vaativuuden (demandingness) Baumrind (1967, 1989) jakaa johdonmukaiseen kontrolliin ja rajoittavuuteen. Johdonmukaiseen kontrolliin liittyvät tietoisuus lapsen toimista sekä niiden valvonta, suora puuttuminen lapsen toimintaan kun siihen on aihetta sekä lapselle asetetut vaatimukset kypsästä käytöksestä. Rajoittavuus puolestaan on vanhemman arvovaltaan perustuvan pakottavan ja tunkeilevan kontrollin käyttöä, joka rajoittaa lapsen itsenäistä toimintaa. Johdonmukaisen kontrollin käyttö edistää lapsen kehittymistä itsevarmaksi ja vastuuntuntoiseksi yksilöksi, kun taas rajoittavuudella on kielteinen ja päinvastainen vaikutus lapsen kehitykseen.

Maccoby ja Martin (1983) ovat esittäneet mallin, jossa Baumrindin kuvaamat vanhemmuustyyli saadaan ristiintaulukoimalla kontrolloisuus ja lämpimyys. Autoritaarinen vanhempi on kontrolloiva, mutta ei juurikaan osoita lämpimiä tunteita lasta kohtaan. Sallivalta vanhemmalta puolestaan puuttuu kontrolli kasvatuksesta, mutta hän on suhteellisen lämmin ja vastaanottavainen. Auktoritatiivisuutta sen sijaan kuvaa sekä vaativuus että vastaanottavaisuus. Auktoritatiivisessa vanhemmassa lämpimyys ja hoivaavuus yhdistyvät johdonmukaiseen kontrolliin ja lapsen käytökselle asetetut vaatimukset selkeään kommunikointiin siitä, mitä lapselta odotetaan (Baumrind & Black, 1967). Maccoby ja Martin (1983) laajensivat Baumrindin teoriaa määrittelemällä neljännen vanhemmuuden tyylin, laiminlyövän vanhemman. Ristiintaulukossa laiminlyövä vanhempi sijoittuu molempien ulottuvuuksien alapäähän: häneltä puuttuvat sekä lämpö että kontrolli.

Vaikka sekä auktoritatiivisuutta että autoritaarisuutta luonnehtii vaativuus, käyttävät auktoritatiivinen ja autoritaarinen vanhempi kuitenkin erilaisia kontrollointitapoja. Auktoritatiivisen vanhemman käyttämä kontrolli on johdonmukaista ja perusteltua, kun taas autoritaarinen vanhempi käyttää lasta rajoittavaa, pakottavaa kontrollia (Baumrind, 1989). Pulkkinen (1996) on luonnehtinut auktoritatiivisuutta lapsikeskeiseksi vanhemmuudeksi. Sen vastakohtana hän pitää aikuiskeskeistä vanhemmuutta, jossa on piirteitä sekä autoritaarisuudesta että välinpitämättömyydestä. Aikuiskeskeinen vanhempi toimii enemmän omista kuin lapsen tarpeista käsin, ja hänen kasvatustaan saattavat ohjata sellaiset asiat kuin vaihtuvat mielialat ja mukavuuden halu.

Baumrindin (1966, 1967, 1989) mukaan auktoritatiivinen tyyli on optimaalisin tapa kasvattaa lapset vastuuntuntoisiksi ja yhteistyökykyisiksi yhteiskunnan jäseniksi. Alle kouluikäisiä lapsia ja heidän vanhempiaan koskeneissa tutkimuksissa Baumrind (1967) sekä Baumrind ja Black (1967) havaitsivat, että auktoritatiivisten vanhempien lapset olivat kypsempinä, itsevarmempina ja yhteistyökykyisempinä kuin autoritaaristen ja sallivien vanhempien lapset. Sittemmin tutkimustietoa vanhemmuustyylien yhteydestä lapsen kehitykseen on kertynyt runsaasti. Leino-

nen (2004) toteaa katsausartikkelissaan vanhemmuustyylin yhdistetyn niin lapsen itsetuntoon ja -sääteelyyn, kognitiivisiin ja sosiaalisiin taitoihin kuin mielenterveyteenkin. Autoritaarinen ja salliva vanhemmuus näyttäisivät heijastuvan kielteisesti lapsen kehitykseen, kun taas auktoritatiivisen vanhemmuustyylin on osoitettu tukevan lapsen kehityksen eri osa-alueita.

Suomalaisissa tutkimuksissa vanhemmuustyyli on yhdistetty muun muassa lasten koulusuu-riutumiseen ja ongelmakäyttäytymiseen. Onatsu-Arviolommi, Nurmi ja Aunola (1998) havaitsivat, että auktoritatiiviseen tyyliin kuuluva lapsen rationaalinen ohjaaminen, jämäkkä kontrolli ja tunteiden osoittaminen hyödyttivät adaptiivisten suoritusstrategioiden kehittymistä ensimmäistä luokkaa käyville lapsilla. Aunola ja Nurmi (2005) puolestaan tarkastelivat vanhemmuustyyliä dimensionaalisesti ja osoittivat äitien käyttämän behavioraalisen kontrollin (kypsyysvaatimusten ja rajojen asettamisen) yhdessä vähäisen psykologisen kontrollin (esim. lapsen syyllistäminen) kanssa vähentävän lasten ulospäin suuntautuvaa ongelmakäyttäytymistä, kuten aggressiivisuutta.

1.2 Vanhemmuutta määrittäviä tekijöitä

Vanhemmuuteen ja vanhempana toimimiseen vaikuttavat monet erilaiset ja eritasoiset seikat. Belskyn (1984) mukaan vanhemmuutta ja sen laatua määrittävät kolmenlaiset tekijät: vanhemman psyykkiset voimavarat, kontekstuaaliset tekijät sekä lapsen ominaisuudet. Kaikki nämä tekijät voivat sekä tukea vanhemmuutta että heikentää sen laatua. Vanhemman psyykkisillä voimavaroilla Belsky (1984) tarkoittaa vanhemman persoonallisuutta ja henkistä hyvinvointia. Metsäpelto (2003) tutki väitöskirjassaan persoonallisuuden yhteyttä vanhemmuustyyliin. Hän havaitsi neuroottisuuden persoonallisuuspiirteenä olevan ominaista sekä autoritaarisille että salliville vanhemmille. Neuroottisuuden on havaittu olevan yhteydessä myös heikentyneeseen vanhempi-lapsisuhteeseen, kun on tutkittu vanhempien omia arvioita vanhemmuudestaan (Malinen, Sevón & Kinnunen, 2006), sekä lapsen kohdistettuihin negatiivisiin tunteisiin, kun on havainnointu vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta (Belsky, Crnic & Woodworth, 1995). Persoonallisuuden lisäksi vanhemman mielenterveys on tärkeä vanhemmuuden laatuun vaikuttava tekijä, ja mielenterveysongelmien on osoitettu heikentävän kykyä toimia vanhempana (Leinonen, 2004).

Vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta eivät määritä ainoastaan vanhemman ominaisuudet, vaan vastavuoroisessa suhteessa myös lapsi vaikuttaa vanhempaansa. Vanhemmuuteen vaikuttavista lapsen ominaisuuksista Belsky (1984) nostaa esiin erityisesti lapsen temperamentin. Lapsen vaikea temperamentti, kuten matala ärsykekynnys ja hidas sopeutuminen uusiin tilanteisiin, asettaa monenlaisia haasteita vanhemmille ja heijastuu vanhemmuuden laatuun (Leinonen,

2004). Malinen ym. (2006) havaitsivat, että mitä vaativammaksi vanhemmat kokivat lapsensa temperamentin, sitä heikommaksi he arvioivat suhteensa lapseen ja sitä huonommin he hallitsivat lastenkasvatukseen liittyviä ongelmatilanteita.

Erilaisia kontekstuaalisia vanhemmuuteen vaikuttavia tekijöitä puolestaan ovat Belskyn (1984) mukaan vanhempien parisuhde, sosiaaliset verkostot sekä vanhemman työ. Nämä ympäristötekijät voivat toimia sekä stressin että tuen lähteinä, ja niillä voi olla suora tai epäsuora vaikutus vanhemmuuteen. Belsky ajattelee vaikutuksen useimmiten olevan epäsuora siten, että konteksti vaikuttaa ensisijaisesti vanhemman henkiseen hyvinvointiin ja sitä kautta vanhempana toimimiseen.

Myös erilaisten demografisten tekijöiden on osoitettu olevan yhteydessä vanhemmuuteen. Sukupuolen vaikutusta tutkittaessa äitien on havaittu olevan isiä auktoritatiivisempia (Aunola ym., 1999; Aunola ym., 2001; Winsler, Madigan & Aquilino, 2005) ja isien puolestaan äitejä autoritaarisempia (Aunola ym., 1999; Aunola ym., 2001). Sukupuolieroja sallivuuden suhteen on tutkittu vähemmän, mutta Winsler ym. (2005) eivät tutkimuksessaan tällaisia eroja löytäneet. Sukupuoleen liittyen on tutkittu jonkin verran myös sitä, ovatko saman perheen vanhempien kasvatustyyliyt yhteydessä toisiinsa. Winsler ym. (2005) havaitsivat tutkimuksessaan puolisoitten autoritaarisuuden ja sallivuuden korreloivan positiivisesti keskenään, mutta nämä yhteydet olivat melko heikkoja, mikä viittaa siihen, että puolisoitten kasvatusasenteet ja -käytänteet ovat jokseenkin erilaisia.

Muita vanhemmuustyyliin yhdistettyjä demografisia tekijöitä ovat vanhemman ikä ja koulutustaso. Aunolan, Vanhatalon ja Sethin (2001) tutkimuksessa nuoret äidit raportoivat käyttävänsä vanhempia äitejä enemmän rajoittavaa, autoritaarista kontrollia. Koulutuksen puolestaan on osoitettu olevan yhteydessä vanhemmuuteen siten, että mitä koulutetumpi vanhempi on, sitä auktoritatiivisempi (Aunola ym., 2001) ja vähemmän autoritaarinen (Aunola, Nurmi, Onatsu-Arviolommi & Pulkkinen, 1999) hän on. Tässä tutkimuksessa demografisista tekijöistä tarkasteltiin vanhemman sukupuolta, ikää, koulutusta, perhemuotoa sekä lasten lukumäärää perheessä.

1.3 Vanhemmuuteen liittyvä stressi vanhemmuuteen vaikuttavana tekijänä

Belsky (1984) nostaa tärkeimmäksi vanhemmuuteen vaikuttavaksi tekijäksi vanhemman henkisen hyvinvoinnin. Vanhemmuuden laatu vaarantuu Belskyn mukaan eniten silloin, kun vanhemman psyykkiset voimavarat pettävät – esimerkiksi, kun vanhempi on stressaantunut. Vanhempien kokeman stressin onkin todettu olevan yhteydessä tiukkoihin kurinpitokeinoihin (Anthony ym., 2005; Deater-Deckard & Scarr, 1996) sekä ongelmiin lapsen kehityksessä ja käyttäytymisessä

(Coplan ym., 2003; Creasey & Reese, 1996; Crnic ym., 2005).

1.3.1 Käsitteitä ja lähestymistapoja

Vaikka stressiä on tutkittu paljon, sille ei ole olemassa mitään yksiselitteistä, selkeää määritelmää (Crnic & Low, 2002; Webster-Stratton, 1996). Lazaruksen ja Folkmanin (1984) mukaan stressikokemus syntyy yksilön ja ympäristön välisessä vuorovaikutuksessa, ja siihen vaikuttavat sekä yksilön että ympäristön ominaisuudet. Yksilön tekemä kognitiivinen arvio (appraisal) tilanteesta on tärkeä, ja kokemus stressistä syntyy, kun yksilö arvioi tilanteen kuluttavan häntä ja ylittävän hänen voimavaransa.

Kun vanhempi kokee vanhemmuuden kuluttavan hänen voimavarojaan, puhutaan vanhemmuuteen liittyvästä stressistä (Mulsow, Caldera, Pursley & Reifman, 2002). Vanhemmuuteen liittyvää stressiä (parenting stress) on määritelty ja käsitteellistetty hieman eri tavoin tutkimuksellisista lähtökohdista riippuen. Tässä tutkimuksessa vanhemmuuden stressiä lähestyttiin kahdesta eri näkökulmasta. Stressiä tarkasteltiin ensinnäkin roolirajoitteiden ja lastenkasvatuksen haasteellisuuden kannalta (Gerris ym., 1998). Toiseksi tutkittiin vanhemmuuteen liittyviä arjen stressaavia hetkiä (Crnic & Greenberg, 1990). Roolirajoitteilla kuvataan vanhemman kokemusta siitä, että vanhemmuus rajoittaa hänen elämänsä ja estää häntä toteuttamasta itseään muilla elämänalueilla (Gerris ym., 1998). Lastenkasvatuksen haasteellisuudella Gerris ym. (1998) puolestaan viittaavat voimattomuuden kokemuksiin vanhempana. Tällöin lasten kasvattaminen tuntuu vanhemmasta vaikealta ja vanhempi kokee, että hänellä on paljon ongelmia lastenkasvatuksessa.

Kokemusten roolirajoitteista ja lastenkasvatuksen haasteellisuudesta voidaan ajatella olevan eräänlaisia reaktioita vanhemmuuden vaatimukseen (Mulsow ym., 2002). Stressireaktioiden lisäksi vanhemmuuden stressiä on tutkittu myös stressiä aiheuttavien tekijöiden eli stressoreiden näkökulmasta. Vanhemmuuteen vaikuttavien stressitekijöiden tutkiminen keskittyi pitkään suurten elämäntapahtumien ja -muutosten tarkasteluun. Tällaisia ovat esimerkiksi köyhyys, työttömyys tai jonkun läheisen kuolema tai sairastuminen. Vaikeiden olosuhteiden ja suurten elämänmuutosten aiheuttama stressi on tutkimuksissa yhdistetty epäsuotuisaan vanhemmuuteen ja vanhempi-lapsivuorovaikutukseen ja sitä kautta lapsen kehitykseen (Crnic & Greenberg, 1990). Suuret elämänmuutokset ovat kuitenkin melko harvinaisia (Crnic & Booth, 1991), ja lisäksi niiden vaikutuksen yksilön hyvinvointiin on todettu osittain välittyvän arkisempien stressaavien tapahtumien kautta (Pillow, Zautra & Sandler, 1996).

Sittemmin vanhemmuuden stressiä on alettu tarkastella myös päivittäisellä tasolla, vanhemmuuteen kuuluvien arkisten askareiden ja vanhemman ja lapsen väliseen suhteeseen liittyvien

haastavien hetkien näkökulmasta. Esimerkkejä tällaisista hetkistä ja askareista ovat esimerkiksi sisarusten välisten riitojen selvittely, lasten sotkujen siivoaminen tai nukkumaanmenoa vastustavan lapsen nukuttaminen (Crnic & Greenberg, 1990). Crnic ja Low (2002) korostavat tällaisten päivittäisten "hässäköiden"(parenting daily hassles) olevan tyypillisiä kokemuksia kaikille vanhemmille ja osa normaalia pikkulapsiperheiden arkea. Niiden ajatellaan yksinään olevan melko merkityksettömiä, mutta vanhempi saattaa kokea niiden kasautuneen yhteisvaikutuksen voimakkaanakin stressinä (Crnic & Low, 2002). Lisäksi kasautuneen stressin on havaittu pienten lasten vanhemmilla olevan melko pysyvää (Crnic ym., 2005).

1.3.2 Vanhemmuuteen liittyvän stressin taustatekijöitä

Kaikki vanhemmat eivät kuitenkaan arvioi vanhemmuuteen kuuluvia haasteita samalla tavalla. Vanhemman persoonallisuus ja henkinen hyvinvointi vaikuttavat stressikokemusten taustalla. Esimerkiksi Saisto, Salmela-Aro, Nurmi ja Halmesmäki (2004) havaitsivat pitkittäistutkimuksessaan, että masentuneisuus raskauden alussa ennusti sekä äideillä että isillä vanhemmuuteen liittyvää stressiä 2–3 vuotta myöhemmin. Persoonallisuuspiirteistä neuroottisuuden on todettu olevan yhteydessä lisääntyneeseen vanhemmuuden stressiin (Belsky ym., 1995), ja neuroottisuus yhdistyneenä vähäiseen ulospäinsuuntautuneisuuteen ja sovinnollisuuteen näyttää myös lisäävän stressin kroonistumisen todennäköisyyttä (Mulsow ym., 2002).

Hyvä psykososiaalinen toimintakyky puolestaan voi toimia suojaavana tekijänä stressaavissa olosuhteissa. Henkisen hyvinvoinnin ohella perheen ja ystävien tarjoama sosiaalinen tuki voi vähentää vanhemmuuteen liittyvää stressiä. Tutkimuksissa on havaittu, että mitä enemmän vanhempi saa tukea ympäristöltä, sitä vähemmän hänellä on kokemuksia vanhemmuuden stressistä (Mulsow ym., 2002; Östberg & Hagekull, 2000). Crnic ja Booth (1991) osoittivat lisäksi, että vanhemmat, joilla oli paljon päivittäistä stressiä, mutta jotka saivat myös paljon sosiaalista tukea, olivat tyytyväisempiä vanhemmuuteen kuin vähemmän tukea saavat vanhemmat.

Demografisista taustatekijöistä muun muassa alhainen tulotaso (Mulsow ym., 2002) ja vanhemman korkea ikä (Östberg & Hagekull, 2000) kytkeytyvät vanhemmuuden stressiin. Vanhemman koulutustasolla ei sen sijaan näyttäisi olevan yhteyttä stressikokemuksiin (Saisto ym., 2004; Östberg & Hagekull, 2000). Tutkimustulokset sukupuolen vaikutuksesta ovat osin olleet ristiriitaisia (Deater-Deckard & Scarr, 1996). Joissakin tutkimuksissa äitien ja isien välillä ei ole havaittu eroja stressikokemusten suhteen (Deater-Deckard & Scarr, 1996; Creasey & Reese, 1996; Crnic & Booth, 1991; Saisto ym., 2004). Toisissa taas äitien on osoitettu kokevan vanhemmuuden stressiä isiä enemmän (esim. Aunola ym., 1999). Lapsen ominaisuuksista temperamenttia on

tutkittu paljon vanhemmuuden stressiin vaikuttavana tekijänä, ja lapsen vaikean temperamentin onkin pitkittäistutkimuksissa todettu ennustavan vanhemmuuteen liittyvää stressiä (Mulsow ym., 2002; Saisto ym., 2004).

1.3.3 Stressin yhteys vanhemmuuteen ja lapsen kehitykseen

Vanhemmuuteen liittyvän stressin ajatellaan heikentävän vanhemmuuden laatua (Abidin, 1992; Belsky, 1984; Crnic & Low, 2002). Sen on havaittu olevan yhteydessä vanhemman käyttämiin kasvatuskäytäntöihin sekä vanhemman ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen. Anthony ym. (2005) esimerkiksi osoittivat tutkimuksessaan, että stressaantuneet vanhemmat käyttivät tiukempia kurinpitokeinoja ja hoivasivat lapsiaan vähemmän kuin muut vanhemmat. Myös Deater-Deckard ja Scarr (1996) raportoivat vanhempien kokeman stressin kytkeytyvän autoritäärisiin kasvatuskäytäntöihin. Crnic ym. (2005) puolestaan havaitsivat pitkittäistutkimuksessaan, että vanhempien kokemukset päivittäisestä stressistä vähensivät positiivisuutta ja mielihyvää vanhemman ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa, vaikka ne eivät suoranaisesti lisänneet negatiivista vuorovaikutusta.

Vanhemmuuteen liittyvä stressi on tutkimuksissa yhdistetty myös ongelmiin lapsen kehityksessä ja käyttäytymisessä. Vanhempien kokemalla stressillä näyttäisi olevan kielteinen vaikutus lapsen koulusuoriutumiseen (Onatsu-Arvilommi ym., 1998) ja sosiaalisiin taitoihin (Anthony ym., 2005; Crnic & Greenberg, 1990). Lisäksi sen on todettu olevan positiivisesti yhteydessä sekä lapsen ulospäin suuntautuvaan (esim. aggressiivisuus) että sisäänpäin suuntautuvaan (esim. ahdistus) ongelmakäyttäytymiseen (Coplan ym., 2003; Creasey & Reese, 1996; Crnic ym., 2005). Yleensä stressin vaikutuksen lapsen kehitykseen ajatellaan olevan epäsuora siten, että se vaikuttaa ensisijaisesti vanhemman käyttäytymiseen ja sitä kautta lapseen (Abidin, 1992; Crnic & Low, 2002), mutta vanhemmuuden stressillä on havaittu olevan myös suora yhteys lapsen käyttäytymiseen (Anthony ym., 2005; Crnic ym., 2005).

Tarkasteltaessa vanhemmuuden stressin ja lapsen kehityksen välistä yhteyttä korrelatiivisesti ei voida olla varmoja siitä, mikä on syy ja mikä seuraus. Voidaan ajatella, että stressi vaikuttaa lapseen, mutta yhtä lailla on mahdollista, että esimerkiksi lapsen ongelmakäyttäytyminen aiheuttaa vanhemmalle stressiä. Luultavimmin vaikutukset kulkevat molempiin suuntiin. Onkin teoretisoitu, että lapsen haastava käytös aiheuttaa vanhemmalle stressiä, mutta että vanhemman kokema stressi edelleen lisää lapsen ongelmakäyttäytymistä (Webster-Stratton, 1990). Osittain vaikutusmekanismit ovat kuitenkin vielä epäselviä, ja lisää tutkimusta tarvitaan niiden selvittämiseksi (Crnic & Low, 2002; Crnic ym., 2005). Vanhemmuuteen liittyvä stressi on joka tapauksessa

tärkeä vanhemmuutta, vanhempi–lapsisuhdetta sekä lapsen kehitystä määrittävä tekijä.

1.4 Tutkimuskysymykset

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, millaisena vanhemmuus suomalaisissa pikkulapsiperheissä näyttäytyy vanhemmuustyylien ja vanhemmuuteen liittyvän stressin näkökulmasta. Aiempi vanhemmuuden tutkimus on keskittynyt pääasiassa äitien tutkimiseen, ja isät ovat jääneet vähemmälle huomiolle. Esimerkiksi vanhemmuuteen liittyvää stressiä on isillä tutkittu vähemmän kuin äideillä (Saisto ym., 2004). Lisäksi tutkimustulokset sukupuolten välisistä eroista vanhemmuuden stressin suhteen ovat osin olleet ristiriitaisia (Deater-Deckard & Scarr, 1996). Myös vanhemmuustyyli tutkimuksessa on peräänkuulutettu tarvetta tutkia sekä isiä että äitejä (Aunola, 2005; Winsler ym., 2005). Tässä tutkimuksessa vanhemmuutta tarkasteltiin molempien sukupuolten näkökulmasta. Tarkoituksena oli selvittää, eroavatko äidit ja isät vanhemmuustyylien ja vanhemmuuteen liittyvän stressin suhteen. Lisäksi pariaineisto tarjosi mahdollisuuden tutkia, ovatko äitien ja isien vanhemmuustyyli ja stressikokemukset yhteydessä toisiinsa. Tutkimustietoa puolisoitten välisistä yhteyksistä vanhemmuustyylien ja vanhemmuuden stressin suhteen on olemassa melko vähän.

Vanhemman henkinen hyvinvointi on tärkeä vanhemmuutta määrittävä tekijä (Belsky, 1984). Vanhemmuuteen liittyvän stressin on todettu heikentävän vanhempi–lapsisuhteen laatua (Crnic ym., 2005) ja olevan yhteydessä autoritaarisiiin kasvatuskäytäntöihin (Anthony ym., 2005; Deater-Deckard & Scarr, 1996). Stressin yhteyttä vanhemmuustyyliihin ja vanhempien kasvatustyyliin on kuitenkin tutkittu vähemmän. Etenkään sallivuuden ja vanhemmuuden stressin välisiä yhteyksiä ei tietävästi ole juurikaan tarkasteltu. Yhtenä tutkimuskysymyksenä oli selvittää, miten eri stressimuuttujat ovat yhteydessä erilaisiin vanhemmuustyyliin. Samalla tarkasteltiin myös toisaalta vanhemmuustyylien ja toisaalta stressimuuttujien keskinäisiä yhteyksiä. Lisäarvoa tutkimukselle tuo se, että vanhemmuuden stressiä tarkasteltiin useasta eri näkökulmasta – niin arkeen sidoksissa olevien stressitekijöiden kuin vanhemman roolin rajoittavuuden ja lastenkasvatuksen haasteellisuuden kannalta.

Keskiarvoihin ja korrelaatioihin perustuvan muuttujakeskeisen lähestymistavan lisäksi vanhemmuustyyliä tarkasteltiin myös henkilökeskeisellä tutkimusotteella tutkittavia ryhmittelemällä. Näin pyrittiin saamaan tarkempi kuva vanhempien kasvatustyyleistä. Tutkimuskysymyksenä oli, miten tutkittavat profiloituvat auktoritaativisuuden, autoritaarisuuden ja sallivuuden suhteen sekä nousevatko aineistosta esiin Baumrindin (1966, 1967, 1989) kuvailemat vanhemmuustyyli.

2 Tutkimuksen toteuttaminen

Tutkimus oli osa Jyväskylän yliopiston perhetutkimuskeskuksen Paletti-projektia, jossa tutkitaan pikkulapsiperheiden arkea ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Tutkimusprojekti on Suomen Akatemian rahoittama, ja se toteutetaan yhteistyössä Jyväskylän yliopiston varhaiskasvatuksen, kasvatustieteen ja psykologian laitosten kanssa. Tutkimuksessa tarkastellaan vanhemmuutta, vanhempien parisuhdetta ja työelämää, työn ja perheen yhteensovittamista, kodin ja päiväkodin välistä yhteistyötä sekä lasten temperamenttia ja hyvinvointia. Perheiden arkea pyritään kuvaamaan näiden teemojen pohjalta, eri perheenjäsenten näkökulmista.

2.1 Tutkittavat

Paletti-projekti käynnistyi keväällä 2006 yhteistyöpäiväkotien rekrytoimisella. Näistä 32 päiväkodista etsitiin tutkimusperheet syksyllä 2006. Tutkimusperheissä tuli olla vähintään yksi alle kouluikäinen lapsi. Perheet saivat lapsen päiväkodin kautta tietoa tutkimusprojektista sekä lomakkeen tutkimukseen ilmoittautumista varten. Perheille annettiin myös mahdollisuus kirjallisesti kieltäytyä tutkimuksesta lomakkeella, jossa tiedusteltiin heidän taustatietojaan sekä kieltäytymisen syytä. Yhteensä 118 perhettä kieltäytyi tutkimuksesta kirjallisesti. Osa tutkimusperheistä lähti tutkimukseen mukaan osallistuttuaan Perhetutkimuskeskuksen aiemmin toteuttamaan FamWork-tutkimusprojektiin (ks. Malinen, Härmä, Sevón & Kinnunen, 2005) ja ilmaistuaan tuolloin halukkuutensa osallistua myös Paletti-projektiin. Tutkimusaineisto kerättiin marras–joulukuussa 2006 Jyväskylästä ja sen lähialueilta, yhteensä neljästä eri kunnasta. Tutkimukseen mukaan lähteneet perheet saivat pienet palkkiot osallistumisestaan.

Tutkimusaineiston keruussa käytettiin kyselylomaketta sekä kännykkä- ja paperipäiväkirjamenetelmiä. Tutkittavat saivat päättää, mihin tutkimuksen osioihin haluavat osallistua. Oma tutkimukseni pohjautuu vanhempien kyselylomakeaineistoon. Tutkimukseen ilmoittautuneet vanhemmat saivat kyselylomakkeen postitse palautuskuoren kera. Niissä perheissä, joissa molemmat vanhemmat osallistuivat tutkimukseen, vanhempia pyydettiin täyttämään lomakkeet erikseen sekä palauttamaan ne erillisissä palautuskuorissa. Kyselylomakkeita täytettiin 133 perheessä molempien vanhempien voimin. Perheistä, joissa molemmat vanhemmat osallistuivat tutkimukseen, muodostettiin pariaineisto. Yhden parin kohdalla miehen kyselylomake oli vanhemmuutta koskevien kysymysten osalta epäasianmukaisesti täytetty, joten pariskunta poistettiin aineistosta. Näin pariaineistoon jäi 132 isää ja 132 äitiä. Parien lisäksi kyselyyn vastasi 46 äitiä, joista 26 oli yksinhuoltajia. Näistä 46 äidistä sekä pariaineiston kaikista 133 äidistä muodostui äitien aineisto

($n = 179$). Pariaineistoa käytettiin tarkasteltaessa äitien ja isien välisiä eroja sekä saman perheen vanhempien arvioiden välisiä yhteyksiä. Tutkittaessa äitejä ja isiä erikseen käytettiin kaikkien tutkimukseen osallistuneiden äitien ja pariaineiston isien aineistoja.

TAULUKKO 1. Kaikkien tutkimukseen osallistuneiden äitien (Äidit₁), pariaineiston äitien (Äidit₂) ja isien taustatiedot sekä pariaineiston äitien ja isien väliset erot taustatiedoissa.

	Äidit ₁ $n = 179$		Äidit ₂ $n = 132$		Isät $n = 132$		Erot (χ^2) Isät vs. Äidit ₂
	n	%	n	%	n	%	
Koulutus							18,64**
Peruskoulu tai vastaava	5	2,8	3	2,3	2	1,5	
Keskiasteen koulutus	43	24,2	22	16,8	51	38,6	
Opistotutkinto	35	19,7	24	18,3	24	18,2	
Alempi korkeakoulututkinto	30	16,9	27	20,6	20	15,2	
Ylempi korkeakoulututkinto	52	29,2	44	33,6	24	18,2	
Lisensiaatti tai tohtori	13	7,3	11	8,4	11	8,3	
Työtilanne							31,55***
Palkansaaaja	116	64,8	86	65,2	115	87,1	
Yrittäjä	5	2,8	4	3,0	8	6,1	
Tuntityössä	8	4,5	5	3,8	2	1,5	
Työtön tai lomautettu	9	5,0	7	5,3	2	1,5	
Kotona lasten kanssa	16	8,9	12	9,1	0	0,0	
Opiskelija	16	8,9	12	9,1	3	2,3	
Eläkkeellä	0	0,0	0	0	1	0,8	
Muu	9	5,0	6	4,5	1	0,8	
Ammattiasema ^a							21,26**
Työntekijä	33	22,4	17	15,7	28	22,4	
Alempi toimihenkilö	35	23,8	27	25,0	23	18,4	
Johtava alempi toimihenkilö	6	4,1	3	2,8	17	13,6	
Ylempi toimihenkilö	60	40,8	51	47,2	35	28,0	
Johtava ylempi toimihenkilö	7	4,8	5	4,6	14	11,2	
Yrittäjä	5	3,4	4	3,7	8	6,4	
Työ perheenjäsenen yrityksessä	1	0,7	1	0,9	0	0,0	
Perhemuoto							
Avoliitto, yhteiset lapset	118	65,9	107	81,1	107	81,1	
Avoliitto, yhteiset lapset	19	10,6	12	9,1	12	9,1	
Uusperhe	13	7,3	11	8,3	11	8,3	
Yksinhuoltaja	26	14,5	0	0,0	0	0,0	
Muu	3	1,7	2	1,5	2	1,5	
Lasten lukumäärä							
1	45	25,1	22	16,7	22	16,7	
2	84	46,9	68	51,5	68	51,5	
3	38	21,2	32	24,2	32	24,2	
4–6	12	6,7	10	7,6	10	7,6	

^a Koskee ainoastaan työssä olevia tutkittavia.

*** $p < .001$, ** $p < .01$

Tutkittavien taustatiedot. Tutkittavien taustatiedot on koottu taulukkoon 1. Taulukkoon on merkitty erikseen kaikkien tutkimukseen osallistuneiden äitien ja pariaineiston äitien taustatiedot, jotta lukija pystyisi suhteuttamaan tutkimustuloksia taustatietoihin niin pariaineistotarkastelujen

kuin äideille ja isille erikseen tehtyjen analyysien osalta. Sekä kaikkien tutkittavien äitien että pariaineiston äitien keski-ikä oli 34,8 vuotta, isien puolestaan 36,2 vuotta. Tutkittavat olivat melko korkeasti koulutettuja: 29,2 %:lla kaikista äideistä ja 33,6 %:lla pariaineiston äideistä oli ylempi korkeakoulututkinto (maisteri tai vastaava). Isistä suurin osa (38,6 %) oli saanut keskiasteen koulutuksen, mutta heistäkin vajaalla viidenneksellä (18,2%) oli maisteritason koulutus. Tutkittavien korkea koulutustaso heijastui myös heidän ammattiasemaansa: 40,8 % kaikista äideistä, 47,2 % pariaineiston äideistä ja 28,0 % isistä oli ylempiä toimihenkilöitä. Ylemmän toimihenkilön jälkeen yleisin ammattiasema oli äideillä alempi toimihenkilö ja isillä työntekijä. Suurin osa tutkittavista oli palkansaaajia.

Yleisin perhemuoto oli avio- tai avoliitto, jossa puolisoilla on yhteiset lapset. Uusperheellisiä oli 7,3 % kaikista äideistä ja 8,3 % pareista. Lisäksi äitien aineistossa oli yksinhuoltajia 14,5 %. Suurimmalla osalla tutkittavista oli kaksi lasta, mutta myös yksi- ja kolmilapsiset perheet olivat yleisiä. Joihinkin kyselylomakkeen kysymyksiin vanhempia pyydettiin vastaamaan koskien perheen vanhinta alle kouluikäistä lasta, jota kutsuttiin tutkimuslapsiksi. Kaikkien tutkimuksessa mukana olleiden perheiden tutkimuslapsista ($n = 179$, äitien aineistosta laskettuna) tyttöjä oli 48,6 % ja poikia 51,4 %. Tutkimuslapset olivat iältään keskimäärin 4 vuotta 6 kuukautta.

Pariaineiston äidit ja isät erosivat toisistaan joidenkin taustamuuttujien suhteen. Sukupuolieroja kuvaavat χ^2 -testisuureiden arvot näkyvät taulukossa 1. Sovitettujen standardoitujen jäännösten avulla tarkasteltiin, missä taustamuuttujien alaluokissa äidit ja isät erosivat toisistaan tilastollisesti merkitsevästi. Tässä mainittujen erojen osalta jäännösten itseisarvot olivat suurempia kuin kaksi.

Äidit ja isät erosivat toisistaan koulutuksen suhteen siten, että isillä oli äitejä yleisemmin keskiasteen koulutus, kun taas äideillä oli isiä useammin ylempi korkeakoulututkinto. Sukupuolet erosivat toisistaan myös työtilanteiltaan. Äidit olivat isiä useammin opiskelijoita ja kotona lasten kanssa. Isissä taas oli äitejä enemmän palkansaaajia. Ammattiaseman suhteen äidit ja isät erosivat toisistaan siten, että isät olivat äitejä yleisemmin johtavia alempia toimihenkilöitä. Äidit puolestaan olivat isiä useammin ylempiä toimihenkilöitä.

Tutkimusotoksen edustavuus. Jotta saataisiin tietää, kuinka hyvin tutkimusotos edusti suomalaisia pikkulapsiperheitä, tutkimusperheitä verrattiin taustatiedoiltaan tutkimuksesta kieltäytyneisiin perheisiin ($n = 118$) sekä Tilastokeskuksen tietoihin. Taustatiedoista tarkasteltiin vanhempien ikää ja koulutusta sekä perhemuotoa ja lasten lukumäärää. Tutkimukseen osallistuneet äidit olivat tutkimuksesta kieltäytyneitä äitejä koulutetumpia. Heillä oli enemmän ylempiä korkeakoulututkintoja sekä lisensiaatin- ja tohtorintutkintoja kuin tutkimuksesta kieltäytyneillä.

Isien kohdalla tutkimukseen osallistuminen ei ollut yhteydessä koulutukseen. Tutkimusperheet erosivat tutkimuksesta kieltäytyneistä perheistä lisäksi lasten lukumäärän suhteen. Tutkimuksesta kieltäytyneillä vanhemmilla oli keskimäärin enemmän lapsia kuin tutkittavilla. Tutkimusperheissä oli enemmän yksilapsisia ja tutkimuksesta kieltäytyneissä puolestaan enemmän neljä- tai useampilapsisia perheitä. Iän ja perhemuodon suhteen tutkimukseen osallistuneet ja siitä kieltäytyneet vanhemmat eivät eronneet toisistaan. Kysyttäessä tutkimuksesta kieltäytyneiltä perheiltä syytä kieltäytymiseen useimmat mainitsivat syyksi kiireen.

Perhemuodon ja lasten lukumäärän osalta tutkimusperheitä verrattiin lisäksi Tilastokeskuksen perhetilastoihin vuodelta 2006 (Perheet 2006, 2007). Taustatietoja verrattaessa on otettava huomioon, että Tilastokeskuksen tiedot koskevat kaikkia suomalaisia lapsiperheitä, kun tässä tutkittiin ainoastaan pikkulapsiperheitä. Lapsiluku tutkimusperheissä oli hieman suurempi kuin Suomen lapsiperheissä keskimäärin. Tutkimusperheissä oli lisäksi vähemmän yksinhuoltaja-perheitä ja enemmän yhteisten lasten kanssa eläviä avio- ja avopuolisoita kuin suomalaisissa perheissä keskimäärin. Tutkittavien koulutusta puolestaan verrattiin Tilastokeskuksen koulutustilastoihin vuodelta 2005 (Väestön koulutus rakenne 2005, 2006). Tutkittavat olivat koulutetumpia kuin väestö keskimäärin: 53,4 % kaikista tutkimukseen osallistuneista äideistä ja 41,7 % isistä oli saanut korkea-asteen koulutuksen, kun koko väestössä korkea-asteen koulutus vuonna 2005 oli 27,5 %:lla naisista ja 23,2 %:lla miehistä. Tutkittavien korkeaa koulutustasoa selittää luultavasti osaltaan se, että tutkimusaineisto kerättiin Jyväskylältä ja sen lähiseuduilta, jossa väestö on huomattavasti korkeammin koulutettua kuin Suomessa keskimäärin (Väestön koulutus rakenne kunnittain 2001, 2003).

2.2 Menetelmät ja muuttujat

Vanhemmuustyylit. Vanhemmuustyyliä mitattiin lyhennetyllä versiolla Robinsonin, Mandeleon, Olsenin ja Hartin (2001) Parenting Styles and Dimensions Questionnaire (PSDQ) -mittarista. Mittarin kehittämisessä on nojautunut Baumrindin (1966, 1967, 1989) teoriaan vanhemmuustyyleistä (Robinson ym., 1995). Mittarin alkuperäisten 62 väittämän joukosta poistettiin sellaiset väittämät, joiden ajateltiin soveltuvan huonosti alle kouluikäisten lasten vanhempien tutkimiseen ja/tai jotka vastaavanlaisessa hollantilaisessa tutkimuksessa (Wierda-Boer, Gerris & Vermulst, 2007) olivat osoittautuneet huonosti toimiviksi. Tutkimuksessa käytetty versio sisälsi 40 väittämää, jotka kuvasivat erilaisia konkreettisia kasvatuskäytäntöjä ja -tilanteita sekä yleisempiä ajatuksia ja asenteita liittyen vanhempana toimimiseen. Vanhempia pyydettiin arvioimaan, kuinka usein (1 = en koskaan, 5 = aina) he ajattelevat tai toimivat kuvatulla tavalla. Tutkittavia kehoitettiin

arvioimaan väittämiä sen mukaan, miten ne kuvaavat heitä tutkimuslapsen vanhempina.

Väittämistä 14 mittasi *autoritaarista* vanhemmuustyyliä: vanhemman verbaalista vihamielisyyttä, lapsen kritisointia sekä fyysisten rangaistusten ja perustelematta jätettyjen rangaistusten käyttöä (esim. ”Huudan lapselleni, kun hän käyttäytyy huonosti”, ”Rankaisen lastani laittamalla hänet yksin arestiin sitä juurikaan selittämättä”). *Sallivaa* vanhemmuutta puolestaan kuvasi 13 väittämää. Väittämät mittasivat lapsen huonon käytöksen huomiotta jättämistä, lapselle asetetuista säännöistä ja rangaistuksista lipsumista sekä epävarmuutta vanhempana (esim. ”Uhkaan lastani rangaistuksilla, joita en kuitenkaan toteuta”, ”Olen epävarma siitä, kuinka lapseni huonon käytöksen suhteen tulisi toimia”). Muodostettaessa sallivuusskaalasta summamuuttujaa siitä jätettiin pois kaksi väittämää (”Hemmottelen lastani” ja ”Asetan lapselleni tiukkoja ja hyvin perusteltuja sääntöjä”, käännetty), sillä ne laskivat skaalan reliabiliteettia.

Auktoritatiivista vanhemmuustyyliä mitattiin 13 väittämällä. Niistä kuusi kuvasi vanhemman lämpimyyttä ja hoivaavuutta (esim. ”Lohdutan lastani, kun hänellä on paha mieli”). Viidellä väittämällä puolestaan mitattiin, kuinka usein vanhempi keskustelee lapsensa kanssa tämän käytöksestä sekä selittää ja perustelee lapselle annettuja sääntöjä ja ohjeita (esim. ”Puhumme ja käymme asian läpi lapseni kanssa, jos hän on käyttäytynyt huonosti”). Nämä kaksi alaskaalaa nimettiin lämpimyydeksi sekä perustelevan ohjaustavan käytöksi. Alaskaalojen lisäksi auktoritatiivisuutta mittasi kaksi väittämää, jotka kuvasivat vanhemman hyväntuulisuutta ja rentoutta lapsen seurassa.

Kutakin vanhemmuustyyliä sekä kahta auktoritatiivisuuden alaskaalaa mittaavista väittämistä laskettiin keskiarvosummamuuttujat ja niille reliabiliteettikertoimet (Cronbachin alfat). Autoritaarisuutta sekä sallivuutta kuvaavien alaskaalojen reliabiliteettikertoimien arvot jäivät melko alhaisiksi ($\alpha < .6$), eikä niitä siksi otettu mukaan tarkasteluihin. Kaikkien tutkimuksessa käytettyjen summamuuttujien reliabiliteettikertoimet näkyvät taulukossa 2. Summamuuttujat ja reliabiliteettikertoimet laskettiin erikseen kaikille tutkimukseen osallistuneille äideille, pariaineiston äideille ja isille. Reliabiliteettikertoimien arvot ylittivät pääosin alfan arvon .6, jota yleisesti pidetään hyväksyttävänä alfan alarajana (Metsämuuronen, 2005).

Arjen stressaavat hetket. Vanhempien kokemuksia arjen stressaavista hetkistä mitattiin Parenting Daily Hassles (PDH) -kyselyllä (Crnic & Greenberg, 1990), jossa tutkittavat arvioivat neliporaisella asteikolla, kuinka usein (1=harvoin, 4=alituksellisesti) heillä on kuvattunlaisia kokemuksia. Väittämiä oli yhteensä 15. Niistä kahdeksan kuvasi erilaisia vanhempien arkeen kuuluvia tehtäviä (esim. ”Joudun jatkuvasti siivoamaan lasteni sotkuja”). Seitsemän väittämää mittasi lapsen haastavaa käytöstä (esim. ”Lapsia on vaikea hallita julkisilla paikoilla”). Näille kahdelle

skaalalle laskettiin erikseen summamuuttujat ja reliabiliteettikertoimet.

Roolirajoitteet ja lastenkasvatuksen haasteellisuus. Roolirajoitteita ja lastenkasvatuksen haasteellisuutta tutkittiin Gerrisin ym. (1998) kehittämällä mittarilla, jossa vanhemmat arvioivat esitettyjen väittämien paikkansa pitävyyttä asteikolla 1–5 (1 = ei pidä lainkaan paikkaansa, 5 = pitää täysin paikkansa). Roolirajoitteita mitattiin viidellä väittämällä (esim. ”Lasteni vuoksi minulla ei ole enää aikaa asioille, jotka ovat minulle itselleni tärkeitä”). Yksi väittämistä (”Kasvatuksessa on ikävää se, että se on suurimmaksi osaksi vaatteista, ruoasta ja juomasta huolehtimista”) jätettiin pois skaalasta muodostetusta summamuuttujasta, sillä se laskee skaalan reliabiliteettia. Lastenkasvatuksen haasteellisuutta mitattiin kolmella väittämällä (esim. ”Minulla on paljon enemmän ongelmia lapseni kasvatuksessa kuin olin osannut odottaa”), joista laskettiin summamuuttuja sekä sille reliabiliteettikerroin.

TAULUKKO 2. Summamuuttujien reliabiliteettikertoimet kaikilla tutkimukseen osallistuneilla äideillä (Äidit₁), pariaineiston äideillä (Äidit₂) sekä isillä

Summamuuttuja	Äidit ₁	Äidit ₂	Isät
Auktoritatiivisuus	.84	.85	.85
Lämpimyys	.81	.84	.79
Perusteleva ohjaustapa	.81	.82	.81
Autoritaarisuus	.73	.69	.80
Sallivuus	.65	.67	.63
Arjen stressi, tehtävät	.63	.59	.72
Arjen stressi, lapsen käytös	.69	.66	.75
Roolirajoitteet	.76	.77	.72
Lastenkasv. haasteellisuus	.80	.85	.86

2.3 Aineiston analysointi

Äitien ja isien välisiä eroja vanhemmuustyylien ja stressimuuttujien suhteen tutkittiin pariaineistossa kahden riippuvan otoksen *t*-testillä. Vanhemmuustyyli- ja stressimuuttujien välisiä yhteyksiä tarkasteltiin Pearsonin korrelaatiokertoimen avulla. Puolisojen välisestä riippuvuudesta johtuen korrelaatiokertoimet laskettiin äideille ja isille erikseen. Äidit ja isät ryhmiteltiin vanhemmuustyyleitään erilaisiin ryhmiin hierarkkista klusterianalyysiä (Wardin metodi) käyttäen. Yksisuuntaisen varianssianalyysin sekä Kruskalin-Wallis testin avulla tutkittiin, eroavatko ryhmät toisistaan vanhemmuustyyli- ja stressimuuttujien suhteen. Parittaiset vertailut suoritettiin Bonferronin ja Tamhanen testeillä. Myös nämä analyysit tehtiin äideille ja isille erikseen. Tarkasteltaessa äitejä ja isiä erikseen käytettiin äitien osalta kaikkien tutkimukseen osallistuneiden äitien aineistoa ($n = 179$).

3 Tulokset

3.1 Vanhemmuustyylit ja kokemukset vanhemmuuteen liittyvästä stressistä

Tutkittavien vanhemmuus näyttäytyi varsin myönteisenä. Vanhemmat arvioivat olevansa hyvin auktoritatiivisia ja vain vähän autoritaarisia ja sallivia. He raportoivat käyttävänsä keskustelevaa ja perustelevaa ohjaustyyliä ja osoittavansa lämpimiä tunteita lastaan kohtaan keskimäärin hyvin usein. Lisäksi tutkittavilla oli melko vähän kokemuksia vanhemmuuteen liittyvästä stressistä. Arjen kasvatustehtävistä, kuten lasten sotkujen siivoamisesta, sekä lapsen haastavasta käytöksestä, kuten tottelemattomuudesta, aiheutuvaa stressiä vanhemmat kokivat keskimäärin joskus. Vanhemmuuden roolin ei katsottu rajoittavan muuta elämää kovin paljoa, eikä lastenkasvatusta pidetty erityisen vaikeana tai haasteellisena. Roolirajoitteita raportoitiin koettavan hieman enemmän kuin lastenkasvatukseen liittyviä ongelmia. Taulukkoon 3 on koottu tutkittavien keskiarvot, pariaineiston äitien ja isien väliset erot sekä saman perheen vanhempien väliset yhteydet vanhemmuustyilien ja stressimuuttujien suhteen.

Äitien ja isien väliset erot. Äidit ja isät erosivat toisistaan vanhemmuustyyleitään ainoastaan auktoritatiivisuudessa ($t(127) = 5,62, p = .000$) siten, että äidit olivat auktoritatiivisempia kuin isät. Stressimuuttujien osalta äidit ja isät erosivat toisistaan lastenkasvatuksen haasteellisuuden suhteen ($t(127) = 2,06, p = .041$). Äidit pitivät lasten kasvattamista hieman vaikeampana ja ongelmallisempana kuin isät. Muiden muuttujien suhteen äidit ja isät eivät eronneet toisistaan tilastollisesti merkitsevästi.

TAULUKKO 3. Kaikkien tutkimukseen osallistuneiden äitien (Äidit₁), pariaineiston äitien (Äidit₂) ja isien keskiarvot (\bar{x}) ja keskihajonnat (s) sekä pariaineiston äitien ja isien väliset erot ja saman perheen vanhempien väliset yhteydet vanhemmuustyilien ja stressimuuttujien suhteen

Muuttuja	Vaihtelu- väli	Äidit ₁		Äidit ₂		Isät		Erot <i>t</i>	Yhteydet <i>r</i>
		\bar{x}	<i>s</i>	\bar{x}	<i>s</i>	\bar{x}	<i>s</i>		
Auktoritatiivisuus	1–5	4.08	0.47	4.05	0.49	3.74	0.52	5.62***	.25**
Autoritaarisuus	1–5	1.77	0.30	1.74	0.28	1.77	0.36	-0.79	.45***
Sallivuus	1–5	1.70	0.32	1.68	0.30	1.72	0.31	-1.26	.33***
Arjen stressi, tehtävät	1–4	1.95	0.40	1.95	0.38	1.97	0.42	-0.26	.25**
Arjen stressi, lapsen käytös	1–4	2.00	0.47	1.98	0.45	1.99	0.50	-0.18	.24**
Roolirajoitteet	1–5	2.63	0.93	2.64	0.94	2.49	0.84	1.64	.30**
Lastenkasv. haasteellisuus	1–5	1.99	0.85	1.97	0.89	1.80	0.79	2.06*	.43***

*** $p < .001$, ** $p < .01$, * $p < .05$

Äitien ja isien arvioiden väliset yhteydet. Saman perheen vanhempien vanhemmuustyylit korreloivat positiivisesti keskenään. Yhteys oli voimakkain autoritaarisuuden kohdalla: mitä autoritaarisempi oli perheen toinen vanhempi, sitä autoritaarisempi oli myös toinen ($r = .45$,

$p = .000$). Myös vanhemmuuteen liittyvää stressiä arvioitiin perheissä samansuuntaisesti, ja äitien ja isien arvioiden väliltä löytyi positiivinen yhteys kaikkien stressimuuttujien kohdalla. Stressimuuttujista voimakkaimmin keskenään korreloivat vanhempien kokemukset lastenkasvatuksen haasteellisuudesta ($r = .43$, $p = .000$).

3.2 Vanhemmuustyylien ja stressimuuttujien keskinäiset yhteydet

Vanhemmuustyylien väliset yhteydet. Vanhemmuustyyli- ja stressimuuttujien keskinäiset korrelaatiot näkyvät taulukossa 4. Erilaiset vanhemmuustyylit olivat yhteydessä toisiinsa siten, että auktoritatiivisuus oli negatiivisesti yhteydessä sekä autoritaarisuuteen että sallivuuteen, jotka puolestaan korreloivat positiivisesti keskenään. Korrelaatiot olivat samansuuntaisia äideillä ja isillä. Autoritaarisuuden ja auktoritatiivisuuden välinen negatiivinen yhteys tosin oli äideillä hyvin heikko ja nousi tilastollisesti merkitseväksi ainoastaan isien kohdalla. Sallivuus oli autoritaarisuutta voimakkaammin negatiivisesti yhteydessä auktoritatiivisuuteen sekä äideillä että isillä. Mitä auktoritatiivisempi vanhempi oli, sitä vähemmän hän raportoi sallivaa vanhemmuutta.

Stressimuuttujien väliset yhteydet. Kaikki stressimuuttujat korreloivat positiivisesti keskenään sukupuolesta riippumatta: mitä enemmän vanhempi koki yhdentyypistä stressiä, sitä enemmän hänellä oli myös toisentyypisiä stressikokemuksia. Voimakkaimmat yhteydet ($r = .65$ äideillä, $r = .63$ isillä) löytyivät arjen stressikokemusten väliltä. Kokemus lapsen haastavuudesta yhdistyi kokemukseen lisääntyneistä arjen tehtävistä. Myös roolirajoitteet korreloivat melko voimakkaasti ($r = .56$ äideillä, $r = .55$ isillä) arjen kasvatustehtävistä aiheutuvan stressin kanssa. Lastenkasvatuksen haasteellisuus puolestaan kytkeytyi voimakkaimmin lapsen haastavasta käytöksestä aiheutuvaan stressiin sekä äideillä ($r = .46$) että isillä ($r = .48$).

Vanhemmuustyyli- ja stressimuuttujien väliset yhteydet. Lastenkasvatuksen haasteellisuus oli negatiivisesti yhteydessä auktoritatiivisuuteen ($r = -.26$ äideillä, $r = -.29$ isillä). Lisäksi äitien kohdalla löytyi heikko, mutta tilastollisesti merkitsevä, negatiivinen korrelaatio arjen kasvatustehtävistä aiheutuvan stressin ja auktoritatiivisuuden väliltä. Muiden stressimuuttujien ja auktoritatiivisuuden väliset yhteydet olivat heikkoja eivätkä nousseet tilastollisesti merkitseviksi.

Autoritaarisuus oli positiivisesti yhteydessä erilaisiin stressimuuttujiin. Ainoastaan roolirajoitteiden ja autoritaarisuuden välinen korrelaatio ei isillä ollut tilastollisesti merkitsevä. Muuten autoritaarisuus oli positiivisesti yhteydessä kaikkiin stressimuuttujiin sekä äitien että isien kohdalla. Mitä autoritaarisempi vanhempi oli, sitä enemmän hänellä oli erityyppisiä kokemuksia vanhemmuuden stressistä ja päinvastoin. Autoritaarisuus oli voimakkaimmin yhteydessä lapsen haastavasta käytöksestä aiheutuvaan stressiin ($r = .48$ äideillä, $r = .47$ isillä).

Myös sallivuus korreloi positiivisesti kaikkien stressimuuttujien kanssa sukupuolesta riippumatta. Isillä arjen stressikokemukset olivat voimakkaammin yhteydessä sallivuuteen kuin äideillä. Sekä äitien että isien kohdalla voimakkaimmin sallivuuden kanssa korreloi lastenkasvatuksen haasteellisuus ($r = .52$ äideillä, $r = .50$ isillä). Mitä vaikeammaksi ja ongelmallisemmaksi vanhempi koki lasten kasvattamisen, sitä sallivampi hän oli ja päinvastoin.

TAULUKKO 4. Vanhemmuustyylien ja stressimuuttujien väliset yhteydet

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
1. Auktoritatiivisuus	1	-.09	-.33***	-.16*	-.03	-.12	-.26***
2. Autoritaarisuus	-.19*	1	.39***	.34***	.48***	.26**	.30***
3. Sallivuus	-.26**	.44***	1	.24**	.36***	.28***	.52***
4. Arjen stressi, tehtävät	-.13	.34***	.40***	1	.65***	.56***	.36***
5. Arjen stressi, lapsen käytös	-.12	.47***	.47***	.63***	1	.45***	.46***
6. Roolirajoitteet	.01	.17	.24**	.55***	.44***	1	.34***
7. Lastenkasv. haasteellisuus	-.29**	.31***	.50***	.40***	.48***	.34***	1

Huom. Lävistäjän yläpuolella äitien ja alapuolella isien korrelaatiot.

*** $p < .001$, ** $p < .01$, * $p < .05$

3.3 Tutkittavien ryhmittely vanhemmuustyylien perusteella: Hierarkkinen klusterianalyysi

Yhtenä tutkimuskysymyksenä oli selvittää, löytyykö aineistosta ryhmiä, jotka eroavat toisistaan vanhemmuustyyleiltään. Tämän selvittämiseksi tutkittavat ryhmiteltiin vanhemmuustyyli muuttujien pohjalta hierarkkisen klusterianalyysin (Wardin metodi) avulla. Hierarkkisessa klusterianalyysissä yksittäiset havainnot yhdistetään klustereiksi eli ryhmiksi sen perusteella, miten samankaltaisia ne ovat tarkasteltujen muuttujien suhteen. Yhdistelyä jatketaan siten, että mahdollisimman samanlaiset klusterit liitetään toisiinsa, kunnes koko aineisto muodostaa yhden suuren ryhmän. (Metsämuuronen, 2005; s. 813.) Klusterianalyysin tuloksena syntyy useita erilaisia klusteriratkaisuja, jotka sisältävät eri määrän klustereita. Lopullinen klustereiden määrä päätetään valitsemalla tulkinnallisesti mielekkäin klusteriratkaisu. Tällaista tutkimusotetta kutsutaan henkilökeskeiseksi, vastakohtana keskiarvoihin ja korrelaatioihin perustuvalla muuttujakeskeiselle lähestymistavalle.

Puolisoiden välisestä riippuvuudesta aiheutuvien ongelmien välttämiseksi äidit ja isät ryhmiteltiin erikseen. Vertailemalla ryhmien keskiarvoja vanhemmuustyylien suhteen sekä dendrogrammia eli puukuvaajaa tarkastelemalla äidit päädyttiin ryhmittelemään neljään ja isät kolmeen ryhmään. Ryhmien välisiä keskiarvoeroja tutkittiin yksisuuntaisen varianssianalyysin

(ANOVA) avulla. Varianssianalyysin oletuksena on, että vertailtavien ryhmien varianssit ovat yhtä suuret. Jos tämä oletus ei toteudu, testi saattaa antaa liian merkitseviä tuloksia ja osoittaa sellaisia ryhmäeroja, jotka eivät ole todellisia. Varianssien yhtäsuuruutta testattiin Levenen testillä. Testi osoitti, että joidenkin muuttujien kohdalla oletus varianssien yhtäsuuruudesta ei toteutunut. Niiden muuttujien osalta, joiden kohdalla ryhmien varianssit eivät olleet yhtä suuret, ryhmien välisiä eroja tutkittiin varianssianalyysin lisäksi parametrittomalla Kruskalin-Wallis testillä, jonka tuloksiin varianssien erisuuruus ei vaikuta. Kruskalin-Wallis testin tulokset eivät kuitenkaan eronneet varianssianalyysin tuloksista, joten tässä on raportoitu ainoastaan varianssianalyysin tulokset. Parittaisissa vertailuissa käytettiin Bonferronin menetelmää, kun ryhmien varianssit olivat yhtä suuret. Varianssien ollessa erisuuret post hoc -vertailut suoritettiin Tamhanen testillä, sillä se soveltuu käytettäväksi silloin, kun varianssien yhtäsuuruusoletus ei toteudu.

3.3.1 Äitien ryhmittely

Äitejä ryhmiteltäessä käytettiin kaikkien tutkimukseen osallistuneiden äitien aineistoa ($n = 179$). Puuttuvasta tiedosta johtuen klusterianalyysiin jäi 157 äitiä, joista muodostui neljä tulkinnallisesti selkeää ryhmää. Kolmen klusterin ratkaisussa yksi ryhmä olisi jäänyt liian suureksi ($n = 95$) ja epämääräiseksi muihin ryhmiin nähden. Viiden klusterin tapauksessa puolestaan omaksi ryhmäkseen olisi erottautunut yksi erittäin pieni ryhmä ($n = 4$). Eri klusteriratkaisuista neljän klusterin malli oli selkein ja tasapainoisin.

Mikään äitien ryhmä ei edustanut puhtaasti yhtä vanhemmuustyyliä, vaan kaikissa ryhmissä sekoittuivat auktoritatiivinen, autoritaarinen ja salliva tyyli. Ne kuitenkin painottuivat eri ryhmissä hieman eri tavoin. Ryhmät nimettiin sen mukaan, minkä vanhemmuustyylin suhteen ryhmät selkeimmin erosivat muista ryhmistä. Kaikissa ryhmissä äidit raportoivat käyttävänsä useammin auktoritatiivista kuin autoritaarista tai sallivaa tyyliä. Toisaalta juuri auktoritatiivisuus erotteli ryhmiä parhaiten, ja kaikki ryhmät erosivat toisistaan tilastollisesti merkitsevästi sen suhteen. Ryhmien keskiarvot, keskihajonnat sekä ryhmien väliset erot näkyvät taulukossa 5 ja ryhmien profiilit auktoritatiivisuuden, autoritaarisuuden ja saalivuuden suhteen puolestaan kuvassa 1.

Ensimmäinen ryhmä ($n = 42$) nimettiin *Erittäin auktoritatiiviseksi*. Ryhmää luonnehti sekä muihin ryhmiin että kaikkien ryhmien keskiarvoon nähden hyvin korkea auktoritatiivisuus sekä toisaalta vähäinen autoritaarisuus ja sallivuus. Erittäin auktoritatiiviset äidit, joita oli 27 % tutkittavista äideistä, raportoivat käyttävänsä auktoritatiivista tyyliä keskimäärin lähes aina. Autoritaarisiin ja salliviin käytänteisiin he turvautuivat harvemmin kuin silloin tällöin.

Toiseen ryhmään ($n = 20$) kuului 13 % äideistä. Tätä ryhmää kuvasi erityisesti auktoritatiivisuuden vähyys, ja ryhmä nimettiin *Niukasti auktoritatiiviseksi*. Ryhmän äidit arvioivat toimivansa auktoritatiivisesti keskimäärin puolet ajasta. Toinen ryhmän tunnuspiirre oli hieman muita ryhmiä sekä keskitasoa korkeampi sallivuus. Ryhmä erosi sallivuuden suhteen tilastollisesti merkitsevästi kuitenkin ainoastaan Erittäin auktoritatiivisista äideistä. Autoritaarisuuden suhteen ryhmä oli keskitasoa.

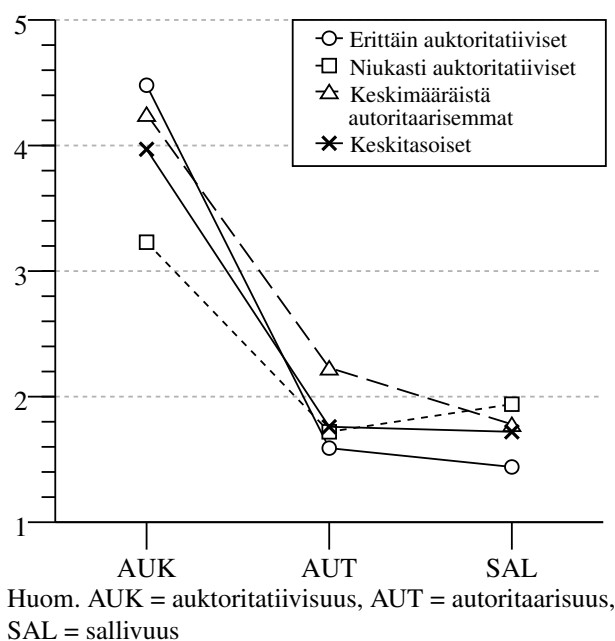
Kolmannen ryhmän äideillä puolestaan korostui autoritaarinen tyyli, ja ryhmä nimettiin *Keskimääräistä autoritaarisemmiksi* ($n = 25$). Noin kuudesosa äideistä (16 %) edusti tätä ryhmää. Auktoritatiivisuuden suhteen ryhmä oli hieman keskitason yläpuolella. Keskimääräistä autoritaarisemmat äidit olivat sallivampia kuin Erittäin auktoritatiivisten ryhmä, mutta eivät sallivuudessa muuten eronneet muista ryhmistä.

Neljäs ryhmä oli jokaisen vanhemmuustyyliin muuttujan suhteen lähellä kaikkien ryhmien keskiarvoa, joten se sai nimen *Keskitasoiset* ($n = 70$). Suurin osa (45 %) äideistä kuului tähän ryhmään. Kuten taulukosta 5 ja kuvasta 1 voidaan nähdä, ryhmä erosi muista ryhmistä auktoritatiivisuudessa siten, että Niukasti auktoritatiiviset olivat ryhmää matalammalla ja Erittäin auktoritatiiviset ja Keskimääräistä autoritaarisemmat ryhmää korkeammalla auktoritatiivisuudessa. Autoritaarisuuden suhteen ryhmä erosi Erittäin auktoritatiivisista ja Keskimääräistä autoritaarisemmista sekä sallivuuden suhteen Erittäin auktoritatiivisista ja Niukasti auktoritatiivisista jääden molemmissa tapauksissa keskiarvoltaan ryhmien väliin.

Kolmen vanhemmuustyyliin muuttujan lisäksi ryhmien välisiä eroja tutkittiin myös kahden auktoritatiivisuuden alaskaalan – lämpimyyden ja perustelevan ohjaustavan – suhteen. Näin saatiin tarkempi kuva ryhmien välisistä eroista. Ryhmien tiedot näiden muuttujien osalta on koottu taulukkoon 5. Erittäin auktoritatiiviset äidit olivat äitien ryhmistä lämpimimpiä ja Niukasti auktoritatiiviset vähiten lämpimiä. Myös Keskimääräistä autoritaarisemmat äidit olivat suhteellisen lämpimiä, eivätkä tässä suhteessa eronneet Erittäin auktoritatiivisista äideistä. Keskitasoiset erosivat tilastollisesti merkitsevästi ainoastaan Erittäin auktoritatiivisista jääden lämpimyydessä Keskimääräistä autoritaarisempien ja Keskimääräistä sallivampien väliin. Perusteleva ohjaustapa eli lapsen kanssa keskustelu sekä sääntöjen perusteleva erotteli ryhmiä paremmin kuin lämpimyyden, ja kaikki ryhmät erosivat toisistaan tilastollisesti merkitsevästi tämän alaskaalan suhteen. Erittäin auktoritatiiviset äidit käyttivät perustelevaa ohjaustapaa lähes aina ($ka = 4,48$), kun taas Niukasti auktoritatiiviset ohjasivat lastaan keskustelun avulla hieman useammin kuin silloin tällöin ($ka = 2,44$). Keskimääräistä autoritaarisemmat ja Keskitasoiset sijoittuivat näiden ryhmien väliin siten, että Keskimääräistä autoritaarisemmat käyttivät perustelevaa ohjaustapaa

useammin kuin Keskitasoiset.

Ryhmien väliset erot taustamuuttujien suhteen. Ryhmien välisiä eroja tarkasteltiin myös taustatietojen osalta. Yksisuuntaisen varianssianalyysin avulla tutkittiin, eroavatko ryhmät iän, koulutuksen tai lasten lukumäärän suhteen. Perhemuodon osalta ryhmäeroja tarkasteltiin ristiintaulukoinnin avulla. Ryhmät eivät eronneet toisistaan minkään taustamuuttujan suhteen, eivätkä ryhmien välillä havaitut erot näin ollen selity eroilla taustatekijöissä.

KUVA 1. Äitien vanhemmuustyyliryhmät

3.3.2 Isien ryhmittely

Isien ($n = 132$) klusterianalyysiin jäi puuttuvan tiedon vuoksi 109 isää. Puukuvaajaa tarkastelemalla ja ryhmien keskiarvoja vertailemalla isät päätettiin ryhmitellä kolmeen ryhmään. Neljän klusterin tapauksessa yhdestä 45 tutkittavan ryhmästä (Niukasti auktoritatiiviset, ks. alla) olisi erottautunut omaksi ryhmäkseen yksi melko pieni ryhmä ($n = 12$), jolla oli hieman matalampi keskiarvo auktoritatiivisuudessa, mutta joka ei kuitenkaan muiden muuttujien suhteen juurikaan eronnut suuremmasta ryhmästä. Kolmen klusterin mallin katsottiin erottelevan ryhmiä parhaiten.

Kuten äitien, myös isien kohdalla ryhmät erosivat toisistaan eniten auktoritatiivisuuden suhteen, vaikka kaikki ryhmät arvioivatkin käyttävänsä auktoritatiivista tyyliä useammin kuin autoritaarista tai sallivaa tyyliä. Isien ryhmissä erilaiset vanhemmuustyylit painoutuivat hieman eri tavoin kuin äitien ryhmissä. Ryhmät nimettiin Korostuneesti auktoritatiivisiksi ($n = 44$),

Niukasti auktoritatiivisiksi ($n = 45$) sekä Epäjohdonmukaisiksi ($n = 20$). Ryhmien keskiarvot, keskihajonnat ja ryhmien väliset erot on koottu taulukkoon 6. Kuvassa 2 puolestaan näkyvät ryhmien profiilit vanhemmuustyylien suhteen.

Korostuneesti auktoritatiivisten isien ryhmä muistutti paljon äitien ryhmää Erittäin auktoritatiiviset. Tähän ryhmään kuuluvat isät, joita oli 40 % tutkittavista, olivat muiden ryhmien isiä auktoritatiivisempia ja saivat keskitasoa matalammat keskiarvot autoritaarisuudessa ja sallivuudessa. Isien ryhmä ei kuitenkaan yltänyt yhtä korkeaan keskiarvoon auktoritatiivisuudessa kuin äitien ryhmä Erittäin Auktoritatiiviset.

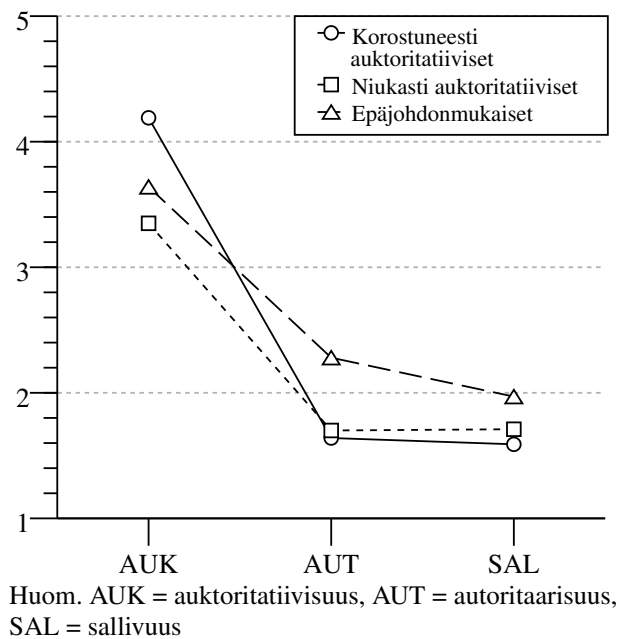
Toista isistä muodostettua ryhmää luonnehti auktoritatiivisuuden vähyys, ja ryhmä nimettiin *Niukasti auktoritatiivisiksi*. Niukasti auktoritatiivisten ryhmään kuului 41 % isistä. Kuten taulukosta 6 nähdään, autoritaarisuuden ja sallivuuden suhteen Niukasti auktoritatiiviset isät olivat lähellä kaikkien ryhmien keskiarvoa, mikä erotti ryhmän samannimisestä äitien ryhmästä, jolla salliva tyyli hieman korostui. Kolmas ryhmä (18 % isistä) sai nimen *Epäjohdonmukaiset*, sillä tällä ryhmällä oli muita ryhmiä korkeammat keskiarvot sekä autoritaarisuudessa että sallivuudessa. Auktoritatiivisuudessa he jäivät hieman kaikkien ryhmien keskiarvon alapuolelle.

Ryhmien välisiä eroja tarkasteltiin myös lämpimyden ja perustelevan ohjaustavan suhteen. Ryhmien tiedot näiden muuttujien osalta näkyvät taulukossa 6. Kuten äitien kohdalla, myös isillä lapsen ohjaaminen keskustellen ja perustellen erotteli ryhmiä paremmin kuin lämpimyys. Kaikki kolme ryhmää erosivat toisistaan tämän alaskaalan suhteen siten, että *Korostuneesti auktoritatiiviset* isät käyttivät perustelevaa ohjaustapaa eniten ja *Niukasti auktoritatiiviset* vähiten. *Korostuneesti auktoritatiiviset* isät olivat lisäksi lämpimämpiä kuin *Niukasti auktoritatiiviset* ja *Epäjohdonmukaiset* isät, jotka puolestaan eivät eronneet toisistaan lämpimydessä.

Ryhmien väliset erot taustamuuttujien suhteen. Isien ryhmät erosivat taustatiedoiltaan ainoastaan iän suhteen ($F(2) = 5,16, p = .007$). *Korostuneesti auktoritatiiviset* isät ($ka = 38,2$) olivat vanhempia kuin *Niukasti auktoritatiiviset* isät ($ka = 34,5$). *Epäjohdonmukaiset* isät sijoituivat iältään näiden kahden ryhmän väliin, mutta eivät eronneet sen suhteen kummastakaan ryhmästä tilastollisesti merkitsevästi.

3.4 Vanhemmuustyyleitään erilaisten vanhempien väliset erot stressimuuttujien suhteen

Äideistä muodostettujen ryhmien väliset erot stressimuuttujien suhteen. Erittäin auktoritatiivisilla äideillä oli vähiten kokemuksia vanhemmuuteen liittyvästä stressistä. Keskimääräistä autoritaarisemmat äidit puolestaan raportoivat eniten roolirajoitteita ja arjen stressiä, kun taas *Niukasti*

KUVA 2. Isien vanhemmuustyyli-ryhmät

auktoritatiivisilla äideillä oli eniten kokemuksia lastenkasvatuksen haasteellisuudesta. Ryhmien keskiarvot, -hajonnat sekä ryhmien väliset erot stressimuuttujien suhteen näkyvät taulukossa 5.

Ryhmät erosivat toisistaan arjen stressikokemuksissa siten, että Niukasti auktoritatiiviset ja Keskimääräistä autoritaarisemmat äidit kokivat Erittäin auktoritatiivisiin äiteihin verrattuna enemmän arjen kasvatustehtävistä aiheutuvaa stressiä, mutta eivät eronneet kokemuksissaan Keskitasoisten ryhmästä. Lapsen haastavaan käytökseen liittyviä stressaavia hetkiä puolestaan koki muita ryhmiä enemmän Keskimääräistä autoritaarisempien ryhmä. Muut ryhmät eivät tämän stressimuuttujan suhteen eronneet toisistaan. Roolirajoitteita raportoivat Erittäin auktoritatiivisia äitejä enemmän Keskimääräistä autoritaarisempien ja Keskitasoisten äitien ryhmät. Niukasti auktoritatiiviset äidit puolestaan arvioivat lastenkasvatuksen haasteellisemmaksi kuin Erittäin auktoritatiiviset äidit, mutta eivät tämän stressimuuttujan suhteen eronneet muista ryhmistä tilastollisesti merkitsevästi.

Isistä muodostettujen ryhmien väliset erot stressimuuttujien suhteen. Isien ryhmiä koskevat tiedot stressimuuttujien osalta on koottu taulukkoon 6. Epäjohdonmukaisilla isillä oli eniten kaikentyyppisiä stressikokemuksia ja Korostuneesti auktoritatiivisilla isillä puolestaan vähiten. Niukasti auktoritatiivisten ja Epäjohdonmukaisten isien ryhmät raportoivat kokevansa enemmän arjen kasvatustehtävistä aiheutuvaa stressiä kuin Korostuneesti auktoritatiivisten ryhmä. Lisäksi Epäjohdonmukaiset isät kokivat enemmän lapsen haastavaan käytökseen liittyviä stres-

saavia hetkiä kuin kaksi muuta ryhmää. Roolirajoitteiden osalta ryhmät eivät eronneet toisistaan tilastollisesti merkitsevästi. Sen sijaan lastenkasvatuksen haasteellisuuden suhteen ryhmät erosivat toisistaan siten, että Korostuneesti auktoritatiivisilla oli kahta muuta ryhmää vähemmän tämäntyyppisiä stressikokemuksia.

TAULUKKO 5. Vanhemmuustyyleiltään erilaisien äitien väliset erot vanhemmuustyylili- ja stressimuuttujien suhteen

	Erittäin		Niukasti		Keskimääräistä		Keski-		Kaikki		ANOVA
	\bar{x}	<i>s</i>	\bar{x}	<i>s</i>	\bar{x}	<i>s</i>	tasoiset	\bar{x}	<i>s</i>	\bar{x}	
Auktoritatiivisuus	4.48 ^a	0.21	3.23 ^b	0.48	4.25 ^c	0.32	3.97 ^d	0.26	4.06	0.48	84.34 ^{***}
Lämpimyyden	4.68 ^a	0.25	3.93 ^b	0.72	4.57 ^{a,c}	0.45	4.36 ^{b,c}	0.34	4.42	0.47	17.52 ^{***}
Perusteleva ohjaustapa	4.48 ^a	0.32	2.44 ^b	0.53	4.17 ^c	0.44	3.64 ^d	0.43	3.79	0.75	116.37 ^{***}
Auktoritaivisuus	1.59 ^a	0.18	1.72 ^{a,c}	0.36	2.23 ^b	0.25	1.76 ^c	0.19	1.78	0.31	44.00 ^{***}
Sallivuuus	1.44 ^a	0.17	1.94 ^b	0.35	1.78 ^b	0.37	1.72 ^b	0.25	1.68	0.32	18.96 ^{***}
Arjen stressi, tehtävät	1.78 ^a	0.37	2.12 ^b	0.33	2.14 ^b	0.37	1.93 ^{a,b}	0.43	1.95	0.39	6.43 ^{***}
Arjen stressi, lapsen käytös	1.81 ^a	0.48	2.04 ^a	0.40	2.43 ^b	0.41	1.97 ^a	0.41	2.01	0.47	11.61 ^{***}
Roolirajoitteet	2.24 ^a	0.88	2.78 ^{a,b}	1.07	3.04 ^b	0.88	2.71 ^b	0.87	2.64	0.93	4.73 ^{**}
Lastenkasv. haasteellisuus	1.67 ^a	0.76	2.45 ^b	1.02	2.19 ^{a,b}	0.81	2.00 ^{a,b}	0.80	2.00	0.85	4.71 ^{***}

Huom. Ryhmät, joilla on eri yläindeksi, eroavat toisistaan tilastollisesti merkitsevästi ($p < .05$).

Parivertailuissa käytettiin Bonferronin testiä niiden muuttujien osalta, joiden kohdalla ryhmien varianssit olivat yhtä suuret. Tamhansen testiä käytettiin, kun oletus varianssien yhtäsuuruudesta ei toteutunut.

*** $p < .001$, ** $p < .01$

TAULUKKO 6. Vanhemmuustyyleiltään erilaisten isien väliset erot vanhemmuustyyli- ja stressi-muuttujien suhteen

	Korostuneesti auktoritatiiviset		Niukasti auktoritatiiviset		Epäjohdonmukaiset		Kaikki ryhmät		ANOVA F
	\bar{x}	s	\bar{x}	s	\bar{x}	s	\bar{x}	s	
Auktoritatiivisuus	4.19 ^a	0.30	3.35 ^b	0.40	3.64 ^c	0.35	3.74	0.52	64.09 ^{***}
Lämpimyyys	4.29 ^a	0.42	3.69 ^b	0.57	3.82 ^b	0.37	3.96	0.55	18.24 ^{***}
Perusteleva ohjaustapa	4.15 ^a	0.33	2.96 ^b	0.58	3.56 ^c	0.50	3.55	0.72	71.02 ^{***}
Autoritaarisuus	1.64 ^a	0.27	1.70 ^a	0.32	2.28 ^b	0.27	1.78	0.37	35.78 ^{***}
Sallivuus	1.59 ^a	0.26	1.71 ^a	0.26	1.97 ^b	0.34	1.71	0.30	12.92 ^{***}
Arjen stressi, tehtävät	1.77 ^a	0.35	1.99 ^b	0.37	2.19 ^b	0.50	1.94	0.41	8.67 ^{***}
Arjen stressi, lapsen käytös	1.83 ^a	0.44	1.95 ^a	0.39	2.41 ^b	0.60	1.99	0.50	11.16 ^{***}
Roolirajoitteet	2.25 ^a	0.86	2.49 ^a	0.81	2.73 ^a	0.83	2.44	0.84	2.41
Lastenkasv. haasteellisuus	1.47 ^a	0.54	1.90 ^b	0.80	2.38 ^b	0.87	1.81	0.79	11.48 ^{***}

Huom. Ryhmät, joilla on eri yläindeksi, eroavat toisistaan tilastollisesti merkitsevästi ($p < .05$). Parivertailuissa käytettiin Bonferronin testiä niiden muuttujien osalta, joiden kohdalla ryhmien varianssit olivat yhtä suuret. Tamhanean testiä käytettiin, kun oletus varianssien yhtäsuuruudesta ei toteutunut.

*** $p < .001$, ** $p < .01$

4 Pohdinta

Suomalaisten pikkulapsiperheiden äideistä ja isistä piirtyi tutkimuksen perusteella myönteinen kuva. Vanhemmat olivat varsin auktoritatiivisia, mikä näkyi sekä keskiarvotasolla että tutkittavia ryhmiteltäessä. Kaikissa vanhemmuustyyliyhmissä vanhemmat olivat pääosin auktoritatiivisia ja osoittivat lapselleen paljon lämpöä ja rakkautta. Eniten ryhmät erosivat toisistaan siinä, kuinka paljon he käyttivät perustelevaa ohjaustapaa eli keskustelivat lapsen kanssa sekä selittivät ja perustelivat menettelytapojaan lapselle. Baumrindin (1966, 1967, 1989) kuvailemia autoritaaristen tai sallivien vanhempien ryhmiä ei tässä tutkimuksessa noussut esiin, vaikka autoritaarisuus ja sallivuus joissakin ryhmissä korostuivatkin muihin ryhmiin verrattuna.

Tutkittavien vanhemmuus näyttäytyi myönteisenä myös siinä mielessä, että heillä oli melko vähän kokemuksia vanhemmuuteen liittyvästä stressistä. Tutkimuksessa kävi kuitenkin ilmi, että stressikokemukset kasautuivat siten, että mitä enemmän vanhemmalla oli yhdyntyyppistä stressiä, sitä enemmän hänellä oli myös toisentyypisiä stressikokemuksia. Lisäksi vanhemmuuteen liittyvän stressin havaittiin olevan yhteydessä sekä autoritaariseen että sallivaan vanhemmuustyyliin siten, että stressin lisääntyessä myös autoritaarisuus ja sallivuus lisääntyivät.

4.1 Äidit ja isät vanhempina

Äidit ja isät eivät juurikaan eronneet toisistaan vanhemmuustyyleiltään ja vanhemmuuteen liittyvän stressin suhteen. Ainoat erot havaittiin auktoritatiivisuudessa ja lastenkasvatuksen haasteellisuudessa: äidit olivat toisaalta isää auktoritatiivisempia ja toisaalta kokivat lasten kasvattamisen hieman vaikeampana ja ongelmallisempana kuin isät. Nämä tulokset osittain tukevat ja osittain ovat ristiriidassa aiemman tutkimustiedon kanssa. Myös aiemmissa tutkimuksissa äitien on havaittu olevan isää auktoritatiivisempia (Aunola ym., 1999; Aunola ym., 2001; Winsler ym., 2005). Isien on lisäksi useissa tutkimuksissa (esim. Aunola ym., 1999; Aunola ym., 2001) todettu olevan äitejä autoritaarisempia, mikä ei kuitenkaan tämän tutkimuksen kohdalla pitänyt paikkaansa. Tutkimustulosten eroja saattavat selittää käytetty mittari sekä se, miten autoritaarisuus kulloinkin on operationalisoitu. Tässä tutkimuksessa käytettiin erilaista mittaria (Robinson ym., 2001) kuin edellä viittaamissani tutkimuksissa. Sukupuolten välisiä eroja sallivuuden suhteen on tutkittu vähemmän, mutta tämä tutkimus vahvisti Winslerin ym. (2005) havaintoa siitä, että äidit ja isät eivät eroa toisistaan sallivuudessa.

Aiemmissa tutkimuksissa äitien ja isien ei ole juurikaan havaittu eroavan kokemuksissaan vanhemmuuden stressistä (Crnic & Low, 2002; Deater-Deckard & Scarr, 1996; Saisto ym., 2004).

Tutkimustieto aiheesta on kuitenkin osittain ollut ristiriitaista (Deater-Deckard & Scarr, 1996). Tässä tutkimuksessa sukupuolieroja ei löydetty roolirajoitteiden eikä arjen stressaavien hetkien osalta, mikä tukee aiempia tutkimustuloksia koskien roolirajoitteita (Malinen ym., 2006) ja arjen stressikokemuksia (Creasey & Reese, 1996; Crnic & Booth, 1991). Sen sijaan lastenkasvatuksen haasteellisuuden suhteen äidit ja isät erosivat toisistaan siten, että äidit pitivät lasten kasvattamista hieman stressaavampana kuin isät. Myös Aunola ym. (1999) havaitsivat äitien kokevan isää enemmän vanhemmuuden stressiä, kun stressiä mitattiin vanhemman kokemuksina lastenkasvatukseen liittyvistä ongelmista ja vaikeuksista. Tuloksia saattaa selittää esimerkiksi se, että vaikka isää kannustetaan ottamaan aktiivisemmin osaa lastenkasvatukseen, tutkimusten mukaan äidit kantavat edelleen suuremman osan kasvatusvastuusta (Sevón & Huttunen, 2002) ja käyttävät enemmän aikaa lastenhoitoon kuin isät (Malinen ym., 2005). Näin ollen äidit luultavasti kohtaavat isää enemmän ongelmatilanteita lastenkasvatuksessa ja saattavat myös kokea nämä tilanteet raskaammin, jos kokevat päävastuun lastenkasvatuksesta jäävän itselleen.

Pariaineiston käyttäminen mahdollisti myös puolisojen välisten yhteyksien tutkimisen. Saman perheen äidit ja isät arvioivat vanhemmuustyylejään samansuuntaisesti, ja heidän arvionsa olivat positiivisesti yhteydessä toisiinsa kaikkien kolmen vanhemmuustyylin osalta. Auktoritaatiivisuuden ja sallivuuden kohdalla nämä yhteydet eivät kuitenkaan olleet kovin voimakkaita, mikä Winslerin ym. (2005) tutkimuksen tavoin viittaa siihen, että saman perheen vanhempien kasvatustyyleissä on myös eroja. Puolisoiden arviot kokemastaan vanhemmuuden stressistä olivat myös yhteydessä toisiinsa siten, että perheen äidin ollessa stressaantunut myös isällä oli stressiä ja päinvastoin. Stressikokemukset näyttävät siis kasautuvan jonkin verran perheittäin. Kun ottaa huomioon, että erilaiset stressikokemukset kasautuivat lisäksi samoille yksilöille, saatetaan perheissä kokea enemmän vanhemmuuden stressiä kuin mitä äitien ja isien keskiarvoista yksittäisten stressimuuttujien kohdalla voidaan päätellä.

4.2 Vanhemmuuteen liittyvä stressi yhteydessä autoritaariseen ja sallivaan vanhemmuuteen

Sekä autoritaarisuus että sallivuus olivat positiivisesti yhteydessä kaikkiin tarkasteltuihin stressimuuttujiin: mitä stressaantuneempi vanhempi oli, sitä autoritaarisempi ja sallivampi hän oli ja päinvastoin. Myös aiemmissa tutkimuksissa vanhemmuuden stressin on havaittu kytkeytyvän autoritaarisiin kasvatuskäytäntöihin (Anthony ym., 2005; Deater-Deckard & Scarr, 1996). Vanhempien kokeman stressin yhteyttä sallivuuteen ei sen sijaan ole tietävästi juurikaan tutkittu.

Vanhemmuustyylien ja stressimuuttujien väliset yhteydet olivat samantyyllisiä äideillä ja

isillä. Autoritaarisuus kytkeytyi voimakkaimmin lapsen haastavasta käytöksestä aiheutuvaan arjen stressiin ja sallivuus puolestaan kokemuksiin lastenkasvatuksen haasteellisuudesta. Tämä tuli esille sekä tutkittaessa muuttujien välisiä korrelaatioita että vanhemmuustyyleitään erilaisten ryhmien välisiä eroja stressimuuttujien suhteen. Esimerkiksi Keskimääräistä autoritaarisemmat äidit ja Epäjohdonmukaiset isät, joilla molemmilla korostui autoritaarisuus, kokivat muita ryhmiä enemmän lapsen haastavasta käytöksestä johtuvaa arjen stressiä. Niukasti auktoritatiivisilla äideillä, joilla korostui sallivuus, puolestaan oli eniten kokemuksia lastenkasvatuksen haasteellisuudesta. Sallivuuden yhtenä tunnuspiirteenä on epävarmuus vanhempana. Epävarma vanhempi saattaa kokea lasten kasvattamisen vaikeampana kuin sellainen, jolla on selkeät mielipiteet siitä, miten lasta tulisi kasvattaa. Toisaalta taas ongelmat lastenkasvatuksessa saattavat osaltaan luoda epävarmuutta.

Koska kyseessä on korrelatiivinen poikkileikkaustutkimus, ei sen avulla saada tietoa vanhemmuustyylien ja vanhemmuuden stressin välisistä syy–seuraussuhteista. Voidaan ajatella, että vaikutussuunta kulkee stressistä vanhemmuuteen siten, että vanhemman kokema stressi heikentää vanhemmuuden laatua (Abidin, 1992; Belsky, 1984, Crnic & Low, 2002). Toisaalta on mahdollista, että autoritaariset ja sallivat käytänteet lastenkasvatuksessa lisäävät ongelmatilanteita, jotka puolestaan tuottavat vanhemmalle stressiä. Vanhemmuustyylien ja stressimuuttujien yhteistä vaihtelua saattavat selittää myös erilaiset kolmannet tekijät, kuten lapsen tai vanhemman ominaisuudet. Esimerkiksi lapsen vaikea temperamentti on tutkimuksissa yhdistetty sekä heikentyneeseen vanhemmuuden laatuun (Belsky, 1984; Malinen ym., 2006) että lisääntyneeseen vanhemmuuden stressiin (Coplan ym., 2003; Östberg & Hagekull, 2000). Voikin olla, että autoritaarisuuden ja lapsen haastavuudesta aiheutuvan stressin välistä yhteyttä selittää osaltaan lapsen vaikea temperamentti. Vanhemman ominaisuuksista puolestaan persoonallisuuden on todettu vaikuttavan sekä vanhemmuustyylien että vanhemmuuden stressin taustalla. Neuroottisuus persoonallisuuspiirteenä näyttäisi kytkeytyvän niin autoritaariseen ja sallivaan kasvatustyyliin (Metsäpelto, 2003) kuin lisääntyneeseen vanhemmuuden stressiin (Belsky ym., 1995). Onkin mahdollista, että vanhempien kokeman stressin yhteys toisaalta autoritaarisuuteen ja toisaalta sallivuuteen selittyy osittain tutkittavien persoonallisuudella.

Yllättävää oli, että auktoritatiivisuus ei juurikaan ollut yhteydessä stressimuuttujiin. Ainoastaan lastenkasvatuksen haasteellisuus oli sekä äideillä että isillä negatiivisesti yhteydessä auktoritatiivisuuteen. Äideillä myös arjen kasvatustehtävistä aiheutuva stressi korreloi negatiivisesti auktoritatiivisuuden kanssa, mutta tämä yhteys oli melko heikko. Muuten roolirajoitteet ja arjen stressikokemukset eivät olleet yhteydessä auktoritatiivisuuteen. Auktoritatiivisia van-

hempia luonnehtii hyvä psykososiaalinen toimintakyky (Metsäpelto & Pulkkinen, 2004), minkä lisäksi auktoritatiivisuuteen on yhdistetty sellaisia myönteisiä persoonallisuuden piirteitä, kuten ulospäinsuuntautuneisuus (Metsäpelto, 2003) ja sovinnollisuus (Belsky ym., 1995). Onkin mahdollista, että auktoritatiiviset vanhemmat pystyvät käsittelemään stressiä siten, että se ei vähennä heidän auktoritatiivisuuttaan. Myös sosiaalisen tuen on havaittu suojaavan vanhempia stressin kielteisiltä vaikutuksilta (Crnic & Booth, 1991), joten voi olla että myös ympäristön tuki auttaa auktoritatiivisia vanhempia selviytymään arjen ja vanhemmuuden roolin asettamista haasteista ilman, että ne vaikuttavat heidän vanhemmuuteensa.

4.3 Pikkulapsiperheiden vanhemmat pääosin auktoritatiivisia

Vanhemmuustyylejä tarkasteltiin myös henkilökeskeisellä tutkimusotteella tutkittavia ryhmittelemällä. Tarkoituksena oli tutkia, miten eri ryhmät profiloituvat auktoritatiivisuuden, autoritaarisuuden ja sallivuuden suhteen. Tutkimuksessa ei noussut esiin selkeitä Baumrindin (1966, 1967, 1989) typologian mukaisia vanhemmuustyyli-ryhmiä, vaan kaikissa ryhmissä vanhemmat olivat pääosin auktoritatiivisia. Vaikka autoritaariset ja sallivat käytännöt joissakin ryhmissä korostuivatkin muihin ryhmiin nähden, ei mikään ryhmistä profiloitunut selkeästi autoritaariseksi tai sallivaksi.

Tutkimustulos saattaa kieliä suomalaisen kasvatusilmapiirin muutoksesta. Esimerkiksi autoritaarisuutta ei näytä Suomessa esiintyvän siinä määrin kuin ennen, ja autoritaarisen kasvatuksen on todettu luonnehtivan paremmin kahden sukupolven takaisia kasvattajia kuin tämän päivän vanhempia (Kemppainen, 2001). Samalla Suomessa on Merja Korhosen (2002, 72) sanoin siirrytty "tottelevaisuus- ja kuuliaisuuskulttuurista puhe- ja neuvottelukulttuuriin". Lasten kanssa keskustellaan enemmän ja heille annetaan enemmän sanansijaa heitä koskevissa asioissa. Vanhemmat näyttävät myös tulleen tietoisemmiksi vanhemmuudestaan ja käyttämistään kasvatusmenetelmistä (Korhonen, 2002). Kasvatusasioista keskustellaan nykyään paljon, ja tietoa lapsen kehitystä tukevasta vanhemmuudesta on saatavana useista eri lähteistä. Tämä on ehkä ollut omiaan lisäämään vanhempien tietoisuutta lapsikeskeisen, auktoritatiivisen vanhemmuuden merkityksestä lapsen hyvinvoinnille.

Vaikka kaikissa ryhmissä vanhemmat olivat pääosin auktoritatiivisia, ryhmät erosivat toisistaan eniten juuri auktoritatiivisuuden suhteen. Ryhmäerojen selkiyttämiseksi tarkasteluihin otettiin mukaan kaksi auktoritatiivisuuden alskaalaa, lämpimyys ja perusteleva ohjaustapa. Lämpimyydellä viitattiin läheisyyteen vanhemman ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa sekä lapselle osoitettuihin myönteisiin tunteisiin. Perusteleva ohjaustapa puolestaan kuvasi sitä, kuinka

paljon vanhempi keskustelee lapsen kanssa tämän toiminnasta sekä perustelee antamia sääntöjä ja ohjeita. Tutkimuksessa kävi ilmi, että perusteleva ohjaustapa erotteli vanhempia paremmin kuin lämpimyys ja vastasi suurimmaksi osaksi ryhmien välisistä eroista auktoritatiivisuuden suhteen. Kaikissa ryhmissä – myös Niukasti auktoritatiivisten äitien ja isien ryhmissä – vanhemmat osoittivat lapselleen paljon lämpöä ja rakkautta. Auktoritatiivisuuden niukkuus näkyikin näillä vanhemmilla lähinnä siinä, että he käyttivät melko vähän keskustelua ja perustelua ohjatessaan lastaan.

4.4 Tutkimuksen rajoitukset, ansiot ja jatkotutkimustarpeet

Tutkimustuloksiin tulee suhtautua tietyin varauksin. Ensinnäkään tutkimusotos ei kaikissa suhteissa edustanut suomalaista keskivertoväestöä, mikä rajoittaa tutkimuksen yleistettävyyttä. Tutkimusotos oli valikoitunut esimerkiksi perhemuodon suhteen siten, ettei tutkimuksessa ollut mukana yksinhuoltajaisia ja yksinhuoltajaäitejäkin oli otoksessa vähemmän kuin väestössä keskimäärin. Tutkittavat olivat myös korkeammin koulutettuja kuin väestö keskimäärin. Korkean koulutustason on todettu olevan yhteydessä auktoritatiiviseen vanhemmuustyyliin (Aunola ym., 2001). Onkin mahdollista, että auktoritatiivisuus oli tässä otoksessa yliedustettuna ja että edustavammalla otoksella autoritaarinen ja salliva vanhemmuustyyli olisivat tulleet paremmin esiin. Myös vanhempien kokemasta stressistä saattoi tutkimuksen perusteella piirtyä liian myönteinen kuva. Monet tutkimuksesta kieltäytyneet perheet esittivät kieltäytymisen syyksi kiireen, joten voi olla, että kaikkein stressaantuneimmat vanhemmat jäivät tutkimuksen ulkopuolelle.

Yksi tutkimuksen rajoituksista puolestaan koskee itsearviointien käyttöä tutkimusmenetelmänä. Itsearviointien ongelmana on, että tutkittavat eivät välttämättä kykene arvioimaan itseään kyllin totuudenmukaisesti (Malinen ym., 2006) tai pyrkivät antamaan itsestään tutkimuksessa todellisuutta suotuisamman kuvan. Vanhempien on esimerkiksi havaittu arvioivan vanhemmuuttaan omia lapsiaan myönteisemmin (Galinsky, 2000). Toisaalta itsearvioitujen kasvatusasenteiden on todettu vastaavan melko hyvin vanhemman havaittua käyttäytymistä (Kochanska, Kuczynski & Radke-Yarrow, 1989).

Tutkimustuloksia arvioitaessa tulee ottaa huomioon myös se, että tutkimus koski nimenomaan pikkulapsiperheiden vanhempia. Vaikka vanhemmuustyylien on havaittu olevan suhteellisen pysyviä (Aunola, 2005; Holden & Miller, 1999), vanhemmat joutuvat kuitenkin jatkuvasti muokkaamaan toimintatapojaan lapsen kasvaessa ja kehittyessä. Näin erilaiset vanhemmuuden käytänteet saattavat tulla eri tavalla esiin lapsen kehityksen eri vaiheissa. Esimerkiksi sallivuus ei välttämättä vielä alle kouluikäisten lasten vanhemmilla tule kovin selvästi esiin, kun lapsi

tarvitsee selkeitä rajoja jo fyysisen turvallisuutensakin vuoksi. Sallivat kasvatusasenteet saattavat kuitenkin paljastua esimerkiksi lapsen ollessa murrosiässä, kun vanhemman pitää ottaa kantaa sellaisiin asioihin, kuten edellytetäänkö lapselta kotitöiden tekemistä tai asetetaanko hänelle kotiintuloaikoja.

Yhtenä tutkimuksen ansiona voidaan pitää sitä, että vanhemmuustyylejä ja vanhemmuuden stressiä tutkittiin sekä äitien että isien näkökulmasta ja lisäksi saman perheen vanhemmilla. Parinäkökulmaa on vasta viime vuosina alettu huomioida suomalaisessa perhetutkimuksessa (esim. Malinen ym., 2005; 2006), ja tämä tutkimus valaisi puolisoitten välisiä yhteyksiä vanhemmuustyylien ja stressikokemusten osalta. Tutkimuksen ansioksi voidaan lukea myös se, että keskiarvoihin ja korrelaatioihin perustuvan muuttujakeskeisen lähestymistavan ohella vanhemmuustyylejä tutkittiin myös henkilökeskeisesti tutkittavia ryhmittelemällä. Näin saatiin tarkempi kuva tutkittavien vanhemmuustyyleistä. Tarkasteltaessa ryhmien välisiä eroja kävi ilmi, että ryhmät eivät eronneet toisistaan kovin paljoa autoritaarisuuden tai sallivuuden suhteen. Auktoritatiivisuus sen sijaan erotteli ryhmiä hyvin. Erityisesti perustelevan ohjaustavan käyttö näyttää olevan mielekäs käsite vanhemmuuden tutkimisessa. Jatkossa olisi hyvä tutkia, mitkä kasvatuserominaisuudet ovat yhteydessä vähäiseen auktoritatiivisuuteen, sillä se ei tässä tutkimuksessa käynyt ilmi. Esimerkiksi Niukasti auktoritatiiviset isät eivät olleet sen autoritaarisempia tai sallivampia kuin Korostuneesti auktoritatiiviset isät. Tutkijoiden haasteeksi jääkin selvittää, mitkä piirteet kuvaavat vanhempia, jotka eivät ole järin auktoritatiivisia, mutta eivät myöskään erityisen autoritaarisia tai sallivia.

Vanhemmuus suomalaisissa pikkulapsiperheissä näyttäytyi myönteisenä, ja tutkimuksessa piirtyi kuva auktoritatiivisista vanhemmista, joilla on melko vähän kokemuksia vanhemmuuteen liittyvästä stressistä. Toisaalta tutkimus paljasti, että erilaiset stressikokemukset kasautuvat sekä yksilöittäin että perheittäin ja että vanhemmuuteen liittyvä stressi on positiivisesti yhteydessä autoritaarisuuteen ja sallivaan vanhemmuuteen. Korrelatiivisesta tutkimusasetelmasta johdettujen vanhemmuustyylien ja vanhemmuuden stressin väliset syy–seuraussuhteet jäivät kuitenkin epäselviksi. Jatkossa olisikin tärkeää pitkittäistutkimuksin selvittää vanhemmuustyylien ja vanhemmuuden stressin välistä yhteyttä sekä tätä yhteyttä mahdollisesti välittäviä ja sitä muuttavia tekijöitä. Näissä tarkasteluissa tulisi lisäksi ottaa huomioon vanhemmuuteen liittyvän stressin ja vanhemmuustyylien taustalla vaikuttavat riski- ja suojaavat tekijät sekä vanhemmuustyylien ja vanhempien kokeman stressin vaikutukset lapsen hyvinvointiin. Tällaisilla useita eri tekijöitä yhtä aikaa tarkastelevilla tutkimusasetelmilla saataisiin monipuolista tietoa vanhemmuustyyleistä, vanhemmuuteen liittyvästä stressistä ja niiden välisistä yhteyksistä.

Lähteet

- Abidin, R. R. (1992). The determinants of parenting behavior. *Journal of Clinical Child Psychology*, 21, 407–412.
- Anthony, L. G., Anthony, B. J., Glanville, D. N., Naiman, D. Q., Waanders, C. & Shaffer, S. (2005). The relationship between parenting stress, parenting behaviour and preschoolers' social competence and behaviour problems in the classroom. *Infant and Child Development*, 14, 133–154.
- Aunola, K. (2005). Kasvatus ja vanhemmuus: Tutkimuksen traditiot ja haasteet. *Psykologia*, 40, 356–369.
- Aunola, K. & Nurmi, J-E. (2005). The role of parenting styles in childrens's problem behavior. *Child Development*, 76, 1144–1159.
- Aunola, K., Nurmi, J-E., Onatsu-Arvilommi, T. & Pulkkinen, L. (1999). The role of parents' self-esteem, mastery-orientation and social background in their parenting styles. *Scandinavian Journal of Psychology*, 40, 307–317.
- Aunola, K., Vanhatalo, O. & Sethi, R. (2001). Sosiaalinen tausta, arvot ja vanhemmuus. *Psykologia*, 36, 148–158.
- Baumrind, D. (1966). Effects of authoritative parental control on child behavior. *Child Development*, 37, 887–907.
- Baumrind, D. (1967). Child care practices anteceding three patterns of preschool behavior. *Genetic Psychology Monographs*, 75, 43–88.
- Baumrind, D. (1989). Rearing competent children. Teoksessa W. Damon (toim.), *Child Development Today and Tomorrow* (s. 349–378). San Francisco: Josey-Bass.
- Baumrind, D. & Black, A. E. (1967). Socialization practices associated with dimensions of competence in preschool boys and girls. *Child Development*, 38, 291–327.
- Belsky, J. (1984). The determinants of parenting: A process model. *Child Development*, 55, 83–96.
- Belsky, J., Crnic, K. & Woodworth, S. (1995). Personality and parenting: Exploring the mediating role of transient mood and daily hassles. *Journal of Personality*, 63, 905–929.
- Coplan, R. J., Bowker, A. & Cooper, S. M. (2003). Parenting daily hassles, child temperament and social adjustment in preschool. *Early Childhood Research Quarterly*, 18, 376–395.
- Creasey, G. & Reese, M. (1996). Mothers' and fathers' perceptions of parenting hassles: Associations with psychological symptoms, nonparenting hassles and child behavior problems. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 17, 393–406.

- Crnic, K. A. & Booth, C. L. (1991). Mothers' and fathers' perceptions of daily hassles of parenting across early childhood. *Journal of Marriage and the Family*, *53*, 1042–1050.
- Crnic, K. A., Gaze, C. & Hoffman, C. (2005). Cumulative parenting stress across the preschool period: Relations to maternal parenting and child behaviour at age 5. *Infant and Child Development*, *14*, 117–132.
- Crnic, K. A. & Greenberg, M. T. (1990). Minor parenting stresses with young children. *Child Development*, *61*, 1628–1637.
- Crnic, K., & Low, C. (2002). Everyday stresses and parenting. Teoksessa M. H. Bornstein (toim.), *Handbook of parenting: Vol. 5. Practical issues in parenting*, 2. painos (s. 243–267). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Darling, N. & Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model. *Psychological Bulletin*, *113*, 487–496.
- Deater-Deckard, K. & Scarr, S. (1996). Parenting stress among dual-earner mothers and fathers: Are there gender differences? *Journal of Family Psychology*, *10*, 45–59.
- Galinsky, E. (2000). *Ask the Children*. New York: Quill.
- Gerris, J. R. M., Houtmans, M. J. M., Kwaaitaal-Roosen, E. M. G., Schipper, J. C. Vermulst, A. A. & Janssens, J. M. A. M. (1998). *Parents, adolescents and young adults in Dutch families: A longitudinal study*. Nijmegen, the Netherlands: University of Nijmegen, Institute of Family Studies.
- Holden, G. W. & Miller, P. C. (1999). Enduring and different: A meta-analysis of the similarity in parents' child rearing. *Psychological Bulletin*, *125*, 223–254.
- Kemppainen, J. (2001). Kotikasvatus kolmessa sukupolvessa. *Jyväskylän Studies in Education, Psychology and Social Research* 190. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.
- Kochanska, G., Kuczynski, L. & Radke-Yarrow, M. (1989). Correspondence between mothers' self-reported and observed child-rearing practices. *Child Development*, *60*, 56–63.
- Korhonen, M. (2002). Aina oli joku kotona. Teoksessa L. Kolbe & K. Järvinen (toim.), *Onks ketään kotona? Kasvatuksen suuntaa etsimässä*. (s. 53–74). Pieksämäki: Tammi.
- Lazarus, R. S & Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal and coping*. New York: Springer.
- Leinonen, J. (2004). Vanhemmuus lapsen kasvuympäristön osana. *Psykologia*, *39*, 176–195.
- Maccoby, E. E. & Martin, J. A. (1983). Socialization in the context of the family: Parent-child interaction. Teoksessa P. H. Mussen (Sarjan toim.) ja E. M. Hetherington (Vol. toim), *Handbook of child psychology: Vol. 4. Socialization, personality and social development*, 4. painos (s. 1–101). New York: Wiley.

- Malinen, K., Härmä, S., Sevón, E., & Kinnunen, U. (2005). Miten meillä menee? Työssäkäyvien pienten lasten vanhempien kokemuksia perhe-elämästä ja työstä. *Jyväskylän yliopiston perhetutkimuskeskuksen julkaisuja 15*.
- Malinen, K., Sevón, E. & Kinnunen, U. (2006). Työssäkäyvien pienten lasten äitien ja isien kokemukset vanhemmuudesta. *Psykologia, 41*, 345–360.
- Metsämuuronen, J. (2005). *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä*. 3. painos. Jyväskylä: Gummerus.
- Metsäpelto, R-L. (2003). Individual differences in parenting: The five-factor model of personality as an explanatory framework. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 227*.
- Metsäpelto, R-L. & Pulkkinen, L. (2004). Vanhempien kasvatustyyli ja psykososiaalinen toimintakyky. *Psykologia, 39*, 212–221.
- Metsäpelto, R-L., Pulkkinen, L. & Poikkeus, A-M. (2001). A search for parenting style: A cross-situational analysis of parental behavior. *Genetic, Social and General Psychology Monographs, 127*, 169–192.
- Mulsow, M., Caldera, Y. M., Pursley, M. & Reifman, A. (2002). Multilevel factors influencing maternal stress during the first three years. *Journal of Marriage and Family, 64*, 944–956.
- Onatsu-Arviolommi, T., Nurmi, J-E. & Aunola, K. (1998). Mothers' and fathers' well-being, parenting styles and their children's cognitive and behavioural strategies at primary school. *European Journal of Psychology of Education, 13*, 543–556.
- Perheet 2006. Tilastokeskuksen väestö- ja kuolemansyytilastot. (2007). Viitattu 5.11.2007. http://www.stat.fi/til/perh/2006/perh_2006_2007-05-31_tie_001.html
- Pillow, D. R., Zautra, A. J. & Sandler, I. (1996). Major life events and minor stressors: Identifying mediational links in the stress process. *Journal of Personality and Social Psychology, 70*, 381–394.
- Pulkkinen, L. (1996). Sosiaalinen kehitys lapsuudessa ja nuoruudessa. Teoksessa L. Pulkkinen (toim.), *Lapsesta aikuiseksi*. (s. 29–44). Juva: WSOY.
- Robinson, C. C., Mandlco, B., Olsen, S. F. & Hart, C. H. (1995). Authoritative, authoritarian and permissive parenting practices: Development of a new measure. *Psychological Reports, 77*, 819–830.
- Robinson, C. C., Mandlco, B., Olsen, S. F. & Hart, C. H. (2001). Parenting Styles and Dimensions Questionnaire (PSDQ). Teoksessa B. F. Perlmutter, J. Touliatos & G. W. Holden (toim.), *Handbook of Family Measurement Techniques. Vol. 3: Instruments and index (319–321)*. Thousand

Oaks, CA: Sage.

- Saisto, T., Salmela-Aro, K., Nurmi, J-E., Halmesmäki, E. (2004). Vanhemmuuteen liittyvän stressin taustatekijöitä 2–3-vuotiaan lapsen vanhemmilla. *Psykologia*, 39, 222–233.
- Sevón, E. & Huttunen, J. (2002). Odottavan äidin vastuu. Teoksessa A. Rönkä & U. Kinnunen (toim.), *Perhe ja vanhemmuus*. (s. 72–98). Keuruu: PS-kustannus.
- Webster-Stratton, C. (1990). Stress: A potential disruptor of parent perceptions and family interactions. *Journal of Clinical Child Psychology*, 19, 302–312.
- Wierda-Boer, H., Gerris, J. & Vermulst, A. (2007). Work-to-family conflict and parenting styles in dual-earner couples: The mediating role of parenting stress. Arvioitavana oleva käsikirjoitus.
- Winsler, A., Madigan, A. L. & Aquilino, S. A. (2005). Correspondence between maternal and paternal parenting styles in early childhood. *Early Childhood Research Quarterly*, 20, 1–12.
- Väestön koulutusrakenne 2005. Tilastokeskuksen koulutustilastot. (2006). Viitattu 5.11.2007.
http://www.stat.fi/til/vkour/2005/vkour_2005_2006-12-05_tie_001.html
- Väestön koulutusrakenne kunnittain 2001. (2003). Koulutus 2003:2. Helsinki: Tilastokeskus.
- Östberg, M. & Hagekull, B. (2000). A structural modeling approach to the understanding of parenting stress. *Journal of Clinical Child Psychology*, 29, 615–625.